Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабрийн 21-нээ гарана. | № 123 (18446). | 1990 оной майн 29, вторник | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй БКОМДО

...онуудта Байгал далай шадархи байгаалиин нөө... ашаглаха, хамгаалхэ талаар хэмжээнүүд ...ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тог... талаар Сэлэнгын ЦКК-гай болон «Бурят...гой хүтэлбэриин болон партийна организаци... хүдэлмэри тухай» КПСС-эй обкомой бюротой ...рийн 24-дэ абаһан тогтоолой хэр бэелүүлэгдэ... асуудал КПСС-эй обкомой секретариадай ... харагдаба. Энэ асуудалаар мэдээсэлнүүдые ...кторэй уялгануудые дүүргэгшэ К. М. Прошкин, ...строй» трестые эрхилэгшэ А. А. Климов хээ. ...картонно комбинадай, трестын болон террито...гын нэгдэлэй хүтэлбэри болон партийна ор... Байгал далайгаар абтаһан КПСС-эй ЦК-гай, ...нистрнүүдэй Соведэй 434-дэхи тогтоолые бэе... хэмжээнүүдые абана гээд обкомой секретари... Байгаали хамгаалгын объектнүүд, гэр байра бо... бусад барилганууд хэгдэжэ ашаглалгада ту...

...1988 онойхитой сасуулбал, нёдондо жэлдэ ком... уһа хэрэглэлгые 6980 мянган кубическа мет... гэхэ гү, али 49,1 процент болгоо. Хэрэглэгдэһэн ...543 мянган кубическа метрээр гэхэ гү, али 53,2 ...хороогдоо. Элдэб бодосуудые хаялга 25,8 тон... процент), хорото бодосуудые агаарта гаргалга ...тэр бага болгогдоо.

...КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй ...тоолоор ЦКК-да бэелүүлэгдэхээр хараалагдаһан ...нууд удаанаар хэгдэнэ, тэдэниие хараалагда... дүүргэжэ шадахагүй байна. Энэзнэй ашаар ...үйлэдбэридэ хэрэглэгдэһэн уһые дахин хэрэглэхэ ...үйлэдбэридэ хэрэглэгдэһэн муухай уһа Сэлэн... дүүргэгдэхэгүйгөө байна. Уһа дахинаа хэ... хоёрдохи ээлжээнэй барилга болзор соо. ...Технологи болон технологическа түхеэрэлгэнүү... шэнэлэлгэ удаанаар хэгдэнэ, мүнөө үеын эрил... ариг сэбэрые сахиха, хамгаалха зононууд ...үй. Сэлэнгын ЦКК-гай, «Бурятстрой» ТСО бо...промстрой» трестын хүтэлбэрилэгшэд үгтэһэн ...комбинадай объектнүүд дээрэ барилга-хаб...лмэри түсэб бэелүүлхэ талаар гүйсэд дүүрэн ...абаагүй гээд эдэ бүгэдэ харуулна.

...гаар абтаһан энэ тогтоолой бэелүүлгые хан...нүүдые шиидхэлгые Министрнүүдэй Совет, Гос... хамгаалхэ талаар Гүрэнэй комитет, КПСС-эй ...айком болон райгүйсэдком, партиин обкомой ... шадаагүй.

...ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тус тог... талаар Сэлэнгын ЦКК-гай болон «Бурят...гой хүтэлбэриин, партийна организацинуудай ...хүдэлмэриие КПСС-эй областной комитедэй ... хангалтагүйдэ тоолоод, КПСС-эй гэшүүд ...бэрилэгшэд В. О. Гейдебрехт, К. М. Прошкин, ...ТСО-гой — С. М. Антонов, Э. О. Алексеев, ...строй» трестын — А. А. Климов гэгшэдтэ тус ...хараалагдаһан даабаринуудые, болзор хангаха та... хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табяа.

...байгаали хамгаалгын объектнүүдые барилгые гү... оруулха талаар хэрэгтэй хэмжээнүүдые абахы... болон ТСО-до тус тогтоолые бэелүүлхэ хэ... Министрнүүдэй Соведтэ (Е. А. Тарасюк, ...), республикын Госпланда (Л. Н. Табалаев) ду...

...400 гэр бүлын байха томо панельнэ гэр байра ...үгэхые хараада абан, ариг сэбэрые сахилгын, ...гэрнүүдые барилгые дүүргэхэ, усадьбатай ...тал гүйсэд ашаглалгада үгэхэ асуудал КПСС... райкомтой, райгүйсэдкомтой суг хаража үзэхые ...Соведтэ, КПСС-эй обкомой социально-эко... даалгагдаа.

...гаар абтаһан КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Ми... Соведэй тогтоолые бэелүүлгэдэ хүнүүдые эл... ажалша коллективүүдэй болон коммунистнуу...хүдэлмэри ябуулгые шангадхахые КПСС-эй Кабан... ЦКК-гай парткомые, «Бурятстройн» ТСО-гой ...промстройн» партбюронуудые обкомой сек...

...обкомой бюрогой абаһан бусадшье тогтоолнуудай ...шалгахын тула тэдэнэй зарим нэгые партиин ...секретариат хараа.

...июль-сентябрь һаранаудта республика соо «Прав... уншэрнүүдые үнгэргэхэ тухай тогтоол партиин ...секретариат абаа. Энэ хадаа «Правдын» Москвада ...фестивалиин үргэлжэлэл болохо. «Правда» газетын ...үнгэргэхэ хэмжээ ябуулганууд баталагдаа.

...ажабайдалай бусадшье асуудалнууд КПСС-эй ...секретариадай заседани дээрэ харагдаа.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съезд

ПАРЛАМЕНТЫН ТОЛГОЙЛОГШЫЕ ҺУНГАЛГА

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшые һунгаха талаар дуугаа үгэлгэдэ урда үдэшэнь хабаадаһан арадай һунгамалнууд бүхы һүни эсэбэритэйгээр хүлеэжэ хоноо ха. Майн 26-да РСФСР-эй арадай депутадуудай нэгэдэхи съездын үглөөнэй заседани дээрэ Кремлиин Ехэ ордон соо түрүүлэгшээр һуугша **В. Н. Казаков** тоололгын комиссиин түрүүлэгшэ **Ю. С. Сидоренкэдэ** үгэ үгэһэн байгаа.

Арадай депутадуудай съездын ба РСФСР-эй Верховно Соведэй саг зуурын регламентын үндэһөөр тоололгын комисси РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшые һунгаха һунгалтада үгтэһэн дуунуудые тоолоод, иигэжэ тогтоогоо гээд тэрэ мэдээсэбэ:

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшые һунгаха талаар нюусаар дуугаа үгэлгын бюллетеньдэ РСФСР-эй арадай удаадахи депутадуудай: Ельцин Борис Николаевичай, Морокин Владимир Ивановичай, Полозков Иван Кузьмичай кандидатуранууд оруулагдаһан байгаа. РСФСР-эй арадай депутадуудай ниитэ тоо — 1060. Һунгуулиин бюллетенүүдые абаһан РСФСР-эй арадай депутадуудай тоо—1034. Һунгуулиин хайрсагуудые нээхэдэ, 1033 бюллетень тоологдоо, нэгэ бюллетень үнэнтэ бэшэ байгаа.

Протоколһоо хэгдэһэн мэдээсэл хэнэйшье һанаанда хүрөөгүй. Б. Н. Ельцинэй түлөө 497, буруушаажа — 535; В. И. Морокиной түлөө — 32, буруушаажа — 1000, И. К. Полозковой түлөө — 473, буруушаажа—559 хүн дуугаа үгэһэн байба.

Тиигэжэ кандидадуудай нэгэниинхьшье һунгагдахын тула хэрэгтэй 531 дуу абажа шадаагүй. Тиимэһээ съездын саг зуурын регламентын үндэһөөр арадай һунгамалнууд эгээл олон дуу абаһан хоёр кандидатураар дахин дуугаа үгэхэ болобо.

Забһарлалга соносхогдожо, дуугаа үгэхэ шэнэ бюллетенүүд бэлдэгдэбэ. Энэ үедэ Гүрэнэй үндэр тушаалда дэбжүүлэгдэһэн үлөөшэ хоёр кандидадуудай программануудые депутадууд дахин зүбшэн хэлсэжэ эхилнэ.

Б. Н. Ельцинэй кандидатурые зүбшэн хэлсэлгын үедэ тэрэнэй ямар булюу һайн шэнжэнүүд нэрлэгдээ гээшэб? Россин Федерациин Верховно Соведэй Түрүүлэгшын тушаалда имагтал иимэ хүн хэрэгтэй гэжэ **И. А. Безруков** хэлэнэ. Энэ хүн манай һунгамалнуудта этигэл найдал түрүүлжэ, бидэ бүгэдые, Верховно Соведые һайнаар ажаллуулжа шадаха байха.

В. А. Домнинагай һанамжаар, Ельцинэй программа политическэ, экономическа, гол шухалань гэхэдэ, Россин оюун ухаанай, тэрэнэй бээе даанхай байдалые һэргээхэ шэглэлтэй. Хүн тухай анхарал оролдолго программа соонь гол һуури эзэлнэ.

Тэрэ Россин аша туһые хохидуулхагүй, гэжэ **В. В. Рюмин** хэлэбэ. Бэлэдхэлтэй, ехэ юумэ мэдэхэ хүтэлбэрилэгшэдэй урган гараха арга боломжо тэрэ олгохо гэжэ этигэнэб. Мүнөө үедэ иимэ хүтэлбэрилэгшэдэй үгы шахуу байһаниинь халагламаар.

Россин дээдын тушаалда зууршалагдаһан нүгөөдэ кандидат И. К. Полозковой сугларагшадта дурадхаһан программа үнэн сэхээр бэшэгдээ гэжэ депутадууд хэлээ. Тэрээн соо найруулагдаһан хараа шугам олохон депутадуудай анхарал татаба. Общесвын түрүү хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ, богони болзорто республика доторхи байдалые хиналта доро абажа, экономикые тогтонижоруулха, Россидахи политическэ ба оюун ухаанай оршон байдалые һайжаруулха, тиигээд социалис замаар урагшаа дабшаха эрмэлзэл тухайгаа кандидадай мэдүүлһэниинь һайшаагдаа.

И. К. Полозков республикын ба ороной хүшэр хүндэ байдалые шүүмжэлжэ, очко абахые оролдоогүй, харин республикые хүшэр хүндэ байдалһаа гаргаха тухай юун гэжэ бодожо байһан тухайгаа томоотойгоор, ойлгосотойгоор хөөрэжэ үгөө гээд **Ю. К. Каранец** хэлэбэ.

Республикын Верховно Соведэй болон правительствын ажал ябуулгын гол талануудта, хүдөө нютагуудые социальна талаар түбхинүүлгын, тэрэнэй материально-техническэ үндэһэ һууриие бэхижүүлгын, газар дээрэ ажахы эрхилэлгын бүхы түхэл янзануудые нарижуулан хүгжөөлгын асуудалнуудта хабаатай бодомжонуудынь ехэ зүйтэй гэжэ **В. П. Васильев** тэмдэглээ.

Үдын һүүлээр дахинаа дуугаа үгэлгэн болобо.

Энэ удаа дуугаа үгэхэдэ, кандидадуудай нэгэниинхьшье һунгагдаагүй.

Съездын саг зуурын регламентын үндэһөөр шэнээр дэбжүүлэгдэһэн кандидатуранууд урдахин һунгагдаха болоно. Урда тээнь байһан, мүн шэнэ кандидатуранууд дэбжүүлэгдэжэ болохо гэжэ түрүүлэгшээр һуугша депутадуудта тайлбарилжа үгэбэ.

Майн 28-да съезд хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлээ.

(ТАСС.)

САБШАЛАН НОГООРНО

Хабар эртээнһээ эхилээд гурба дахин уһалһан газартань ногооной ургаса бэшэ тээгүүрхидэ орходоо тад ондоогоор ногоорон харагдадаг болонхой.

Тиигэжэ энэ гандуу улэриилтай жэлэй эрхэ байдалдашье Хёлгын совхозой үнинэй механизатор Д. К. Дульскиин даадаг звеногойхид сабшалан дээрэһээ һайн ургаса абаха үндэһэ һуури табижа байна. Лужок гэжэ газартахи горитой сабшалангые трактористнар Михаил Унагаев, Николай Баженов гэгшэд «Сигма» түхэлэй хүсэтэ түхеэрэлгээр удэр һунигүй уһална.

Ажахын бусад звенонуудшье ган гасуур болобо гээд, урма зоригоо мохожо, гараа хабсараад һуунагүй. Зааханшье һаань байһан арга боломжоео хэрэглэжэ, тарялан, сабшалангаа уһалхые оролдоно.

А. УНАГАЕВ.
Бэшүүрэй район.

Тарбагатайн районой «Маяк» колхозой хабарай тарилгын хүдэлмэридэ дүрбэн агрегат хүдэлжэ гараба.

1-дэхи классай тракторист Василий Ивлев прицепщик Яков Павловтаяа 1000 гектарта эртын ороохото ургамалнуудые таряа. Тэдэнэр мүнөө Цыганка гэжэ газарта һүүлшын 68 гектарта ешмээн тарижа дүүргэхэнь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ажахын түрүү агрегадай гэшүүд В. М. Ивлев, Я. Е. Павлов хабарай һүүлшын поли дээрэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ШАГНАЛ

Партийна, совет болон комсомолой органуудта олон жэлэй туршада аша үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь, республикын ниитын хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһанайнь түлөө тусхайта пенсионер Бато Семенович Семеновые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРБАН ХОЁРДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ НЭГЭДЭХИ СЕССИИН ХҮДЭЛМЭРИИН ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин ээлжээтэ заседани байгша оной майн 29-дэ, Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо үглөөнэй 10 сагта эхилхэ.

* * *

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин ээлжээтэ заседанида уригдаһан хүнүүд, Буряадай АССР-эй арадай депутадууд байгша оной майн 29-дэ, Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо үглөөнэй 8 сагһаа бүридхэлдэ абтаха.

ОРОНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙДАЛ БА ГУРИМШУУЛАГДАДАГ СҮЛӨӨТЭ ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭКОНОМИКОДО ОРОЛГЫН ГОЛ ХАРАА БОДОЛНУУД

...ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси дээрэ Н. И. РЫЖКОВОЙ хэһэн элидхэлэй түгэсхэл

...Р СОЮЗАЙ БОЛОН ...УБЛИКАНУУДАЙ ХООРОНДОХИ ...ОМИЧЕСКА ХАРИЛСААНУУД

...Совет Федера... ондоо орёо үйлэ... боложо байһые ...бди. Манай об... демократи үр... урданай захиран ...хүтэлбэриин гури... газарта зохёог... ...лэлгээр дарагда... түбэй ба нюта... ...ондохи зүришэл... ...эн гараа. ...Манай Федерациин ...ые сэгнэхэ зуу... шэнэдхэхэ та... ...эн юумые харан... болохогүй. Һүү... ...тэ түбэй зургаа... ...жэ түлөөлэлгэ... ...ойхон хубинь со... ...бликануудта дам... нютагай Соведүү... ...үргэдхэгдөө гээ... ...озай болон союз... ...нуудай эрхэнүү... ...рюусалгые шэнэ ... ёһоор амяар... һуури тогтооһон ... шухала хуулинуу... ...Верховно Совет ...хай.

...гдадаг дэлгүүртэ ...содо хуулиин шэ... ...олгогдоһон эр... ...үрэн хэмжээгээр ...Совет Федерациие ...заар бүри үндэр ...гаргаха, нэгэдүүл... ...хурдадхаха арга ...кономическа арга ...улха байна. Ара... бүхы комплек... ...риин ашаг үрые ... дээшэлүүлхэ ... дэлгүүр хүгжэл... ...эһэ һуури болохо ...тэ союзна дэл... ...үлөөтэйгөөр бэе... ажал ябуулгын ...онуудые хэрэглэ..., бүхы респуб... ...һатай байха, тэ... ...өөрсэ арга бо...ломжонууд бүхы талаараа хэрэглэгдэхэ болоно. Республиканудта амяраа экономико байгуулха эрмэлзэл — мухардуу байдалда орохо зам мүн. Бүхы республиканудта ниитэ нэгэн СССР-эй хамтын дэлгүүр ерээдүйдэ бүридхэхэ ёһотойбди.

ССР Союзай болон республиканудай хоорондохи экономическа холбоо барисаае хубилгаан шэнэдхэлгын гол ёһонууд дээрэ тогтохо хүсэлтэйб. Гол хараа бодолнуудые бэлдэхэдээ, правительство тэдэниие үндэһэ баримта болгоһон байгаа.

Манай ороной бүхы союзна республиканудай ба арадуудай аша туһада Федерациин экономическа үндэһэ һуурииие шэнэдхэлгэ бэелүүлэгдэхэ, тэдэниие амяарлаха бэшэ, харин нэгэдүүлхэ, тиигэжэ экономикын талаар таһаран амяарлаха ябадал гаргуулхагүй гэжэ бидэ нэн түрүүн хүтэлбэри болгоһон байгаабди.

Хоёрдохи гол бодол юун болоноб гэбэл, союзна республиканудта экономическа бээе даанхай байдал хангаха удхатай Конституциин шэнэ үндэһэ һуури дээрэ энэ хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана. Союзна договорые шэнэдхэхэ, ССР Союзтай союзна республиканудай баталһан хэлсээтэ харилсаануудай, мүн тэдэнэй хоорондохи харилсаануудай үг удхые тодорхойлхо гээшэ шухала зорилго болоно.

Али али талаһаа экономическа харилсаануудые бэелүүлхэдээ, арадай ажахые дээдэ зургаануудай зүгһөө хүтэлбэрилхэ гуримые дэлгүүрэй харилсаануудай арга онһо хүгжөөлгэтэй, тэдэнэй хэндэ хабаатай байһанһаа, зөөриин түхэл янзануудһаа дулдыдангүй, предприятинууд болон ажахын зургаануудай харилсаануудые хүгжөөлгэдэ үндэһэлһэн хүтэлбэриин гуримаар һэлгэхэ гэжэ хараалха шухала. Ниитэ союзна дэлгүүртэ һаадгүй гараха арга боломжо бүхы ажахынуудта лаб хангагдаха зэргэтэй.

СССР-эй Верховно Соведэй баталан абаһан хуулиин документнүүд ороной экономическа ба социальна хүгжэлтые хүтэлбэрилхэ талаар союзна республиканудай болон ССР Союзай эрхэ уялгануудые, харюусалгые хизаарлана.

Союзна зургаануудай хэмжээгээр шиидхэгдэдэг зарим асуудалнууд, мүн ССР Союзтай хамта бэелүүлэгдэхэ программануудые бэелүүлгэдэ тэдэнэй хабаадалга ондо ондоо республиканудта адли бэшэ байжа болохо.

Юрэнхы дээрэнь хэлэхэ болоо һаа, ороной социально-экономическа хүгжэлтын хараа түсэбүүдые зохёохо, ниитэ союзна удха шанартай гүрэнэй программануудые бэелүүлгые хүтэлбэрилхэ, республиканудтай хамта гүрэнэй түсэб болон бюджедые бүридхэхэ, предприятинуудай ба эмхи зургаануудай ажал ябуулгые экономическа ёһоор гуримшуулха уялганууд союзна зургаануудта унрдынхяароал үлөөгдэхэ.

Гадна үнэ сэн тогтоолгын, финансын, урьһалзмжын ба мүнгэнэй эрьесын, ажалай түлбэриин ба хүн зониие социальна талаар хангалгын, гадаадын экономическа ажал ябуулгын талаар ССР Союзай ниитэ политикын үндэһэ һууриие бүридхэхэ, мүн тэрэшэлэн союзна республиканудай хабаадалгатайгаар үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые тараан тодхохо асуудалнуудта хандасануудые зохёохо уялга түбэй зургаануудта үлөөгдэхэ.

Экономическа ба социальна хүгжэлтын бусад бүхы асуудалнуудые союзна республиканууд өөһэдөө мэдээд гү, али хүтэлбэриин бусад зургаануудтай хамта шиидхэхэ байна.

Һүүлшын гурбадахи зүйлынь юун болоноб гэбэл, эхин шатада экономикын ондо ондоо арга боломжонуудые, социально-экономическа ба национальна онсо илгаануудые адлидхахын тула зарим республиканудта гүрэнэй зүгһөө туһалха шухала.

Союзна республиканудай анханайнь арга боломжонууд адли бэшэ гэжэ нютагуудай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ гуримда шэлжэн орохо үедэ хараада абаха хэрэгтэй. Жэшээнь, 1989 ондо РСФСР-тэ, Белоруссида, Прибалтикын республиканудта үйлэдбэридэ хүдэлдэг нэгэ хүндэ национальна доход үйлэдбэрилгэ 6,5-һаа 7,5 мянган хүрэтэр болоходонь, Дунда Азиин республиканудта ба Казахстанда 3,5-һаа, 5 мянган түхэриг хүрэтэр болоһон байна. Эд бараа хэрэглэлгын ба хангалгын талаар эдэ республиканууд хүгжэнги регионуудһаа гээгдээ. Тиин гэр байраар хангалгаар хоёрһоо үлүүтэй дахин гээгдээ.

Тиимэһээ бодото шалтагаанаар бирагүй байдалда байһан республиканууд болон национальна байгуулгануудта туһалха арга онһо зохёохо ёһотой. Иимэ зүйлнүүд хараада абтаха зэргэтэй:

налог тохохо, мүнгэ һомолхо, урьһаламжа үгэхэ, шэлжэн оролгын шатада дэлгүүрые гуримшуулха талаар экономическа хүнгэлэлтэнүүдые тэдэнэртэ олгохо;

ниитэ союзна ба региональна программануудые бэелүүлгэдэ зарим республиканудай хабаадаха онсо, хэлсээнүүдээр хараалагдаһан эрхэ нүхэсэл олгохо;

региональна хүгжэлтын тусхай жаса байгуулха. Союзна республиканудай үйлэдбэрилһэн национальна доходһоо адли процентэй түлбэри оруулха үндэһэ һуури дээрэ тэрэниие бүридхэжэ, союзна ба республиканска правительствануудай хамтын шиидхэбэреэр хэрэглэжэ болохо.

...эхин манай газетын майн 27-ной номерто...

ШЭЛЖЭН ОРОЛГЫН ШАТАДА ДЭЛГҮҮРЭЙ ХАРИЛСААНУУДЫЕ БА АРАДАЙ АЖАХЫН МАТЕРИАЛЬНА ТЭНСҮҮРИИЕ ХҮГЖӨӨЛГЭ ТУХАЙ

Нүхэд депутадууд!

Арадай ажахын ба тэрэнэй шухала секторнүүдэй материальна талаар тэнсүүриие хараада абан, дэлгүүрээр гуримшуулагдадаг экономикодо шэлжэн оролгые хаража үзэхыемни зүбшөөгыт. Дэлгүүрэй харилсаануудта, ажахын ажал ябуулгада зам нээхэ зуураа, үйлэдбэриие таһалдуулхагүй, арадай ажахын материальна талаар тэнсүүриие түйлаха, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр ба хэрэглэмжын бусад эд бараагаар хүн зониие хангаха гээшэ шэлжэн оролгын шатын эгээл хүшэр зорилго болоно ёһотой.

Түсэбтэ даабаринуудые тодорхойлжо, түбэй газарта продукци хубаарилжа, арадай ажахын материальна тэнсүүриие хангахые бидэ олон арбаад жэлнүүдтэ оролдообди. Теэд һанаанда хүрэмөөр дүнгүүд хэзээдэшье түйлагдаагүй. Тэрээнһээ байтагай, жэлһээ жэлдэ хоморой зүйлнүүд олошороһон, үйлэдбэриие урмашуулга һуладаһан байгаа. Эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй хизаарлахые, нөөсэнүүдые алмахые юуншье баадхаагүй. Дэлгүүртэ шэлжэн оролго юундэ шухалаб гэбэл, иимэ шэглэлнүүдые болюулха, ажахыгаа бодомжотойгоор, гамтайгаар эрхилхые баадхаха, эд хэрэглэгшэдэй эрилтэдэ эдэбхитэйгээр харюусахые тэрэ баадхаха аргатай. Иигэжэл экономикые тогтонижоруулжа болохо юм.

Энээниие абаһаар хэхэ гээшэ хүшэр. Дэлгүүрэй хүгжэнги хангалгын үгы байхада, ажахын холбоо барисаан эбдэгдэхэ, харин шэнэ, бүри таарүү холбоо барисаан гансата тогтохогүй. Тиимэһээ дэлгүүрэй харилсаануудые хүгжөөхэ зуураа, үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй, эдеэ хоолой, саг үргэлжын хэрэглэмжын бусад эд бараанай дэлгүүрнүүдые эмхидхэхэ талаар тодорхой уялгануудые гүрэнэй зургаануудта үлөөхэ шухала.

Юун тухай хэлэгдэнэ гээшэб? Наймаалагшад болон худалдан абагшадые дэлгүүр өөрөө бэдэржэ олохо, али али таладань тааруу гуримаар эд бараа худалдаха байна. Продукци худалдалгые, материальна нөөсэнүүдээр хангалгые тэдэнэй түлөө хэншьеб эмхидхэхэ уялгатай гэжэ манай предприятинууд тоолодог. Хэнэйшье фонднуудые, лимидүүдые хубаарилангүй, разнарядка бэшэнгүй байхадань, юу хэхээ мүртэйгөөр мэдэхэгүй дээрэһээл олохон предприятинууд хүшэр байдалда орожо болохо.

Түрүүшын шатада эд бараанай биржэнүүд, яармагууд, худалдаа наймаанай мэдээсэлэй хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүд, банкнууд, страховой фирмэнүүд байгуулагдаха болоно. Эдээнгүйгөөр дэлгүүр һайнаар хүдэлхэ аргагүй. СССР-эй Госснабай, хубаарилгын бүхы республиканска, һалбариин ба нютагай зургаануудай байгууламжада энэ шэглэлээр хубилалтанууд болохо ааб даа. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, эд бараа дамжуулха талаар арадай ажахыда байгуулагдаһан эмхи зургаанууд дэлгүүрэй шэнэ хангалгын үндэһэ һууринь болохо ёһотой, 8 мянга шахуу иимэ эмхи зургаан тоологдоно.

Худалдаа наймаанай, маркетингын үндэһэ һууриие шудалха, зохихо кадрнуудые хүмүүжүүлжэ, һургаха бологдохо. Энэ талаар дүршэл шадабарияа ехэнхидээ алданхайбди. Худалдаа наймаанда, тэрэниие эрхилдэг хүнүүдтэ муугаар, хайхарамжагүйгөөр хандадаг болонхой. Ябуулгашад, хонжоо наймаашад, эд бараанай хомор байһые һамбаашалан баяжагшад гэхэ мэтээр хэлсэдэг.

Олон ушарнуудта иимэ бодомжонуудай зүб байһаниинь халагламаар. Энэ талаар нэн түрүүн заабарилан-хубаарилгын гурим зэмэтэй гэжэ хараада абаха хэрэгтэй.

Дэлгүүр гээшэмнай худалдаа наймаан мүн. Тэдэнэй мэдэлэй бэшэ зөөриие хубаарилдаг гүрэнэй ноёдой ороондо эд бараанай ябасые эмхидхэхэ бэлэдхэлтэй наймаашан, коммерсант, зууршалагша хэрэгтэй. Худалдаа наймаан гээшэ гансал андалдалга бэшэ, харин нэн түрүүн эмхидхэн гуримшуулгын арга гэжэ тоологдохо ёһотой. Худалдаа наймаан хадаа үйлэдбэриин үргэлжэлэл мүн гэһэн классигай мэдээжэ үгэнүүдые һанаандаа оруулаябди. Худалдаа наймаа шэнээр эмхидхэхэ, хүгжөөхэ, хуушанай гуримуудые зайсуулха талаар эдэбхитэйгээр хүдэлхэ зэргэтэйбди.

Гэбэшье мүнөө дээрээ эдэ хэрэгүүдэй тогтонижожо, шэнэ байгууламжын батадхагдажа байхада, хэрэгтэй продукци үйлэдбэрилгые зогсоохогүйн, эгээл шухала юумээр хүнүүдэй дуталдахагүйн тула һанаагаа табиха уялгатайбди.

Правительство энэ асуудалаар хараа шугамаа тодорхойлхо, эд бараанай дэлгүүрэй элдэб түхэл янзануудые бии болгохо тухай дурадхалнуудые бэлдэнхэй.

Үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй дэлгүүр ба арадай ажахые материальна талаар хангалга тухай нэн түрүүн хэлэхэмни. Эндэхи байдал ехэ хүшэр. Бээе даанхай байдалтай болоһон предприятинууд ехэнхидээ даалгабарита тоонуудые, гүрэнэй захилнуудые хараада абангүй, үйлэдбэриин түсэбүүдые бүридхэнэ. Тэдэнэй хэлсээтэ уялгануудаа дүүргэхэгүй ушарнууд үсөөн бэшэ. Теэд түсэбүүдээ дүүргэхэдээ, хэрэгтэй материалнуудые гүрэнһөө эридэг байна.

Иимэ ябадал болюулхын тула гансашье түсэбүүдээ бээе даагаад бүридхэхэ бэшэ, мүн тэдэнэй материально-техническэ хангалгын түлөө харюусаха арга болгожо предприятинуудта олгохо шухала. Энэнь хоорондоо холбоо тогтоожо, материальна нөөсэнүүдые худалдан абаха асуудалнуудые шиидхэхэ арга боломжо үгэхэ гэһэн удхатай.

Тиимэһээл түбэй газарһаа нөөсэнүүдые хубаарилгые горитойгоор хороохо, гүрэнэй захилнуудые бүридхэлгэдэ хандасануудые эрид хубилгаха шухала болоно.

Директивнэ даабариһаа ехээр илгардаггүй байһан дээрэһээ мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг арга ходо шүүмжэлэгдэдэг гэжэ һануулхамни. Үнэхөөрөөшье, продукциин шухала номенклатураар продукци бүтээлгын гол хубиие—95 процент хүрэтэр гүрэн захидаг байна. Энэнь материальна нөөсэнүүдээр дамжан предприятинуудта нүлөөлхэ, хэрэгтэй эд хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилхыень баадхаха арга олгодог.

Теэд иимэ аргаар материальна тэнсүүри түйлахань хүшэр гэжэ хоёр жэлэй дүй дүршэл харуулаа. Хэрбээ урданай гурим үлөөгөө һаа, дэлгүүрэй харилсаанууд хүгжөөгдэхэгүй. XXI зуун жэлэй гарахаяа байхада, агсаанай наймаа ехээр хэдэг болоод байһамнай дэмы бэшэ.

Хубаарилагдадаг продукциин янзануудай тоое ехээр хороожо болохо ааб даа. Арбаад янзын нөөсэнүүдые, жэшээнь, хара ба үнгэтэ металлнуудай прокат гү, али тэдэнэй зарим зүйлнүүд, цемент, модо, химическэ зарим материалнууд, түлишэ гэхэ мэтые түбэй газарһаа хубаарилагдадаг зангаарнь үлөөгөө һаа, предприятинуудай бээе даанхай ажал ябуулга һаатаха байна. Тиимэһээ иимэ алхам хээгүйбди.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ОРОНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙДАЛ БА ГУРИМШУУЛАГДАДАГ СҮЛӨӨТЭ
ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭКОНОМИКОДО ОРОЛГЫН ГОЛ ХАРАА БОДОЛНУУД

[Түгэсхэл. Эхниинь 1-дэхи нюурта].

Нүгөө янзань юун болоноб гэбэл, продукци бэлэдхэгшэ ажал ябуулгадаа хэрэгтэй бүхы шухала юумые бэеэ даагаад худалдажа абана. Түбэй газарhаа хубаарилга хэгдэхэгүй. Бүхы дэлхэй энэмнай ехэ ерээдүйтэй зам. Теэд дэлгүүр хүгжэлтын тодорхой шатада гүрэнэй захилнуудые дүүргэлгын хэмжээ... Түбэй газарhаа хубаарилагдадаг зүйлнүүдэй сум арсаха гэзэш үшөөл эртэ.

Гурбадахи янзын уг удхань юун болоноб гэбэл, тодорхой зорилгоор хэрэгтэй хэмжээгээр шухала продукциин хизаарлагдамал номенклатураар гүрэнэй захил тогтоодоно. Иимэ хандаса баримталхада, тодорхой зорилгонуудай тоо үсөөн, харин гүрэнэй захилнуудые дүүргэлгэ эрхэ нүхэсэлнүүдтэй үйлэдбэрилэгшэдтэ ашагтай түхэлтэй байха ёhотой. Үнэ сэнгүүдэй болон налогой хүнгэлэлтэнүүдэй зохихо политика бэелүүлхэ, энээнтэй түйлэнхэ болохо. Гэхэтэй хамта түрүүшын шатада гүрэнэй захилнуудай уялгата гуримые үлөөхэ, тэдэние дүүргэхые байhанай түлөө шанга хэмжээнүүдые хараалха шухала.

Дэлгүүртэ шэлжэн оролгын шатын зорилгонуудые ба арга боломжонуудые энэ янза эгээл ехээр тааралдана гэжэ правительство тоолоно. 1991 ондоо оборонно хэрэглэмжэдэ, арадай эрдэм hуралсалай, элүүрые хамгаалгын ба соёлой захилнуудта, ороной эд бараа гадаадаа худалдаха уялгануудые дүүргэхэ, ниитэ гүрэнэй эрдэм-техникын программануудые бэелүүлхэ, хүн зонодо дэлгүүрэй жаса бүридүүлхэ ба гүрэнэй материально-техническэ нөөсэнүүдые байгуулха гол зорилгонуудта хэгдэхэ гүрэнэй захилнуудай бүридэл хизаарлагдахаар хараалагдана. Агропромышленна комплекс ба хүнгэн промышленностиин тогтуурлтайгаар худэлхэ ёhотой. Шухала зарим нөөсэнүүдэй талаар эдэ hалбаринууд гол зорилгонуудые болгогдожо, гүрэнэй захилай бүридэлдэ оруулагдаа.

Заагдаhан зорилгонуудые дүүргэлгэдэ хэрэгтэй гүрэнэй захилай хизаарлагдаhан номенклатурын продукцинуудай хэмжээнүүд түбэй газарhаа хубаарилагдаха болоно. Энээнhээ бэшэ продукци худалдажа наймаанда оруулагдаха. Иимэ арга хэрэглэбэл, үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые бүтээдэгшэдэй гүрэнэй захилай удельно шэгнүүр 40 процентhээ бага бэшэ болохо гэжэ тооолонгонууд харуулна. Тиимэhээ үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй дэлгүүрые хүгжөөхэ hайн эрхэ нүхэсэл бүрилүүлхэ арга боломжо бии болоно.

Иимэ хандасада хүнүүд адли hанаатайгаар хандаагүй гэжэ хэлэхэ ёhотой. Энэ замда оробол, материальна тэнсүүриие эбдэхэбди гэжэ бүрүүшааhан хүнүүд батадхана. Түбэй газарhаа хубаарилха гуримда hураhан дэрэбэ хэмнэ айна гэжэ бодоноб. Теэд түбэй газарhаа бүхы юумые хубаарилдаг байдалаа материальна хангалгын талаар 100 процент хэмжээндэ түйлагдаагүй, бидэ ходо дуталдаг байгаабди гэжэ манай бүхы дүй дүршэл батадхана. Ерэхэ жэлhээ арадай ажахын бүхы hалбаринуудай хэрэгсэлнүүдэй дэлгүүр... гүрэнэй захилнууд... тоолоно.

ДЭЛГҮҮРЭЙ ХАРИЛСААНУУДАЙ ЭРХЭ БАЙДАЛДА ИНВЕСТИЦИОННО КОМПЛЕКС

Инвестиционно hалбариин байдалые гуримшуулга шэлжэн оролгын шатада онсо үүргэ дүүргэхэ байна. Энэмнай манай финансын байдалые тэнсүүригүй болгодог, зохихо ашаг үрэгүйгөөр айхабтар ехэ нөөсэнүүдые hалгаадаг байhан арадай ажахын участок олон жэлдэ байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Али олон хэмжээнүүдэй абтаhан байгаашье hаань, барилгын болзорые хараа байса хороохо, гол барилганууд дээрэ хүсэнүүд болон мүнгэн зөөри элсүүлхэ зорилго түйлагдаагүй. Юундэ иимэ байдал тохёолдооб гэбэл, мүнөө болотор бидэ ажахын хуушан гуримай хэмжээгээр гол түлэб хүдэлөөбди.

Капитальна hомололгонуудай диилэнхи хубинь hая болотор түбэй газарhаа хубаарилагдадаг байгаа гэжэ мэдээжэ. Энэнь тэдэниие хэрэглэлгын ашаг үрые яажашье хангабагүй гэжэ олон жэлэй дүй дүршэл харуулаа. Реформын үедэ инвестициин мүнгэ зөөриин ехэхэн хубинь предприятинуудта дамжуулагдаhан байгаа. 1990 ондо эдэ зорилгодо хэрэглэгдэхэ 174 миллиард түхэригэй 84 миллиард шахууень түбэй газарhаа хэгдэхэ капитальна hомололго болоно. Удаадахи жэлдэ тэрэ бүри бага байхаар хараалагдана.

Теэд ямар үрэ дүн түйлагдана гээшэб? Ажахын тоосооной ба өөhэдынгөө мүнгөөр өөhэдыгөө хангалгын гуримаар хүдэлдэг болоhон предприятинууд инвестициие бүри гамтайгаар хэрэглэхэ бэзэ гэжэ бодоhон байгаабди. Харин тиигээгүй. «Дүүргэгдээгүй барилга» гэдэгынь бүри ехэ болоо. hүүлэй дүрбэн жэлдэ дүүргэгдээгүй барилгын хэмжээн 60 миллиард түхэригөөр дээшэлжэ, 181 миллиард түхэригэй болоо. Энэнь инвестициин жэлэй хэмжээнэй 94 процент болоно.

Энээнэй шалтагаануудые бэдэрхэдээ, экономикын тэнсүүригүй байдалые, барилгын хүсэнүүдэй ба хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдэй хомор байhые хараада абангүй байжа болохогүй. Холбоо барисаанай, дэлгүүрэй үндэhэ hуури дээрэ финансын нөөсэнүүдые бүри ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгые хангаха экономическа арга оньhоной үгы байhаниинь гол шалтагаан болоно.

Иимэ арга оньhо байгуулаагүй hаамнай, дэлгүүрэй харилсаанудта шэлжэн орохо гээшэ хүшэр болохо гэжэ этигэнэб. Энэ hалбарида дэлгүүрые түргөөр бүридүүлхэ хэрэгтэй бүхы эрхэ нүхэсэлнүүд бии гээшэ.

Хизааргүй болзортой ба шэнээр эхилэгдэhэн барилгануудта, ашаг үрэгүй проектнүүдые бэелүүлгэдэ сүлөө байhан мүнгэн зөөриеэ үгэхэ арга боломжын захилшадта үлөөгдэhэн сагта барилгын предприятинуудай болон барилга хабсаралгын хүдэлмэри дүүргэхэ эрилтэнүүдэй хоорондохи таhалдалые бага болгожо шадахагүйбди. Капитальна hомололгонуудай түбэй газарhаа үгтэхэеэ болиходо, hүүлэй жэлнүүдтэ иимэ таhалдал бүри ехэ болоо.

Эгээл эрид шууд хэмжээнүүдые абаха шухала гэжэ бодоноб. Нэн түрүүн инвестиционно эрилтые хизаарлаха, «удаан болзорой барилгада» мүнгэ hомолхо арга боломжо орон соо үгы. Эгээл ашаг үрэтэй, богони болзорто бэелүүлэгдэхэ проектнүүдые шэлэн абаха хэрэгтэй. Теэд хэн хайшан гэжэ иимэ проектнүүдые шэлэхэ болоноб. Энээнhээ хойшо захилшан өөрынгөө мүнгые газарта «булаха» гэхэгүй байха. Финансын ба урьhаламжын талаар, жэшээнь, бюджедэй хомордолгые хороолго, налогууд, банковска процентын хэмжээе дээшэлүүлгэ гэхэ мэтын асуудалнуудаар ехэ хэмжээнүүд абтаха гэжэ элидхэл соогоо хэлээ hэм. Тиимэhээ миинтэ мүнгэн байхаяа болихо. Теэдшье барилгын продукциин бүридхэгдэжэ байгаа дэлгүүр өөрөө шэлэлгэ хэдэг болохо ха юм.

Энээн тухай тусгаар хэлэхэ хүсэлтэйб. Иимэ дэлгүүр байгуулхын тула хэдэн жэл бэлдэнэбди. Энэ үедэ барилгые нэгэ газарhаа хүтэлбэрилгэ болюулагдаа. Подрядна хүдэлмэриин хэмжээе бүрилдүүлгэдэ түбэй түсэблэлгын нүлөөн бага болоо. Союзна бюджедhээ hомологдоhон мүнгөөр баригдаха шухала барилганууд ниитэ союзна хэмжээгээр гүрэнэй захилда саашадаа оруулагдаха гэжэ hанагдана. Республиканска ба коммунальна зөөридэ, социально-соёлой hалбарида, байгаали хамгаалха хэмжээ ябуулганудта хабаатай үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ союзна республиканууд өөhэдөө гүрэнэй захил тодорхойлхо байна. Барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин үлөөшэ хубиинь барилгашад подрядна хүдэлмэриин дэлгүүрэй туhаламжаар дүүргэхэ.

Гэр байрын барилга хадаа социальна онсо удха шанартай инвестиционно комплексын ажал ябуулгын шэглэл гэжэ правительство тоолоно. Гэр байра бариха асуудалые шиидхэлгын программые СССР-эй Министрнүүдэй Совет саашадаашье хүтэлбэри болгохо юм. Дэлгүүрээр гуримшуулагдадаг экономикын эрхэ байдалда гэр байрын барилгые гүрэнэй зүгhөө, илангаяа союзна республика, регион гү, али областиин зүгhөө дэмжэхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй. Иимэ дэмжэлгэ үзүүлэгдэхэ, барилгын индустриин ба барилгын материалнуудай үндэhэ hуури хүгжөөгдэхэ ёhотой.

Нүхэдүүд!

Эрдэм ухаанай hалбаридашье дэлгүүрэй харилсаануудые хүгжөөхэ шухала.

Үйлэдбэридэ шэнэ техникэ ба технологи ашаглан хэрэглэлгээр түгэсэдэг хамhабариин шэнжэлгэнүүдтэ энэнь нэн түрүүн хабаатай. Ажахын тоосооной хэлсээнүүд эрдэм-техникын ажал ябуулгые эмхидхэхэ эгээл ниитэ арга болохо, харин шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүд эд бараан мэтээр худалдагдаха байна. Дэлгүүр дээрэхи мүрысөөнэй орон соохи эрдэм-техникын дэбжэлтые hэргээхэ байhаниинь сохом.

Ехэ шэнжэлгэнүүд тухай хэлэхэ болоо hаа, тэдэниие саашадаашье гүрэн түрэ шалгажа байха, союзна ба республиканска бюджедүүдhээ хэгдэхэ hомололгонуудаар тэдэнэр гол түлэб хангагдаха байна.

ДЭЛГҮҮРЭЙ ХАРИЛСААНУУДАЙ ЭРХЭ БАЙДАЛДАХИ АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМПЛЕКС

Нүхэдүүд!

Эдеэ хоолой асуудалнуудые шиидхэлгын бидэндэ ямар ехэ удха шанартай байhан тухай хэлэhэнэйшье үлүү ха. Эдеэ хоолоор хангалгые hайжаруулга хадаа социально-экономическа ба политическэ шэнжэтэй эгээл хурса асуудалнуудые шиидхэхэ гээд гүнзэгыгөөр этигэнэб. Энэ хараа бодол совет хүнүүдэй олонхинь хубаалдаха байха гэжэ hананаб. Мүн дэлгүүрэй харилсаанда найдаха эрхэтэйбди. Эндэ агропромышленна комплекс бусад hалбаринуудhаа горитой ехээр дулдыдадаг байна ха юм. Тэрэниие үргэнөөр ойлгоходо, имагтал дэлгүүр хүнүүдэй үндэр бүтээсэтэй ажал хэхэ оролдолго дээшэлүүлхэ, газарта ба үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдтэ тэдэнэй хандалгые залан шууд хубилгаха, hүбэлгэн бэрхэ эзэниие үрдилдэлгэ ба мүрысэлгэ hэргээхэ ёhотой.

Дэлгүүр олон зангилаануудые тайлаха, хүдөө ажахыдахи тэнсүүригүй байдалые усадхаха арга олгохо байна. Энээниие манай ороной дүй дүршэл ба гадаадын бодото хэрэгүүд гэршэлжэ үгэнэ.

АПК-да дэлгүүрэй харилсаанууд мүнөөшье бүридэжэ эхилэнхэй гээшэ. Агропромышленна предприятинуудай колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ, фирменнэ магазинуудта худалдаа наймаа хэхэ ябадал бүри үргэн ехэ хэмжээтэй болоно, плодоовощной продукци болон хартаабха хэлсээнэй сэнгүүдээр худалдаха ушарнууд бүри үргэдэнэ. Хэрэглэгшэдэй коопераци хүн зонhоо 10 миллиардhаа дээшэ түхэригэй эдеэ хоолой зүйлнүүдые хэлсээтэ сэнгүүдээр худалдажа абаад, саашань наймаална.

Гэхэтэй хамта экономикодохи ба өөhэдынгөө партнернуудай хоорондохи харилсаануудтахи элдэб янзын хазагайруулгануудhаа агропромышленна комплекс эгээл ехээр хохидодог гэжэ хараада абаха хэрэгтэй. Эндэ ямаршье алдуунууд үйлэдбэриие доошолуулжа магад, общественэй бүхы бүлэгүүдтэ муугаар нүлөөлжэ болохо байна. Ушар иимэhээ аграрна секторэй экономикын дэлгүүрэй харгы дээрэ гаргаха ябадал онсо бодомжотой шиидхэбэринүүдые абаха эрилтэ табина.

Мүнөөнэй аграрна политикын гол удха гэхэдэ, бэеэ даагаад ажахы эрхилхэ ба үйлэдбэрилhэн продукцияа, мүн олзо доходуудаа өөрөө мэдэхэ бодото арга боломжо таряашадта үгэхэ, хүдөөдэ зөөриин ба ажахы эрхилэлгын бүхы түхэл янзануудай хүдэлхын тула экономическа таарую зохид эрхэ нүхэсэл байгуулха хэрэг болоно.

Харин эндэ колхозууд болон совхозуудые тарааха тухай бэшэ, харин арендэ хүгжөөлгын, хүдэлhэн хүн бүхэнэй ниитын фонднуудай эзэд болохоор кооперативуудай hайн дуранай ассоциацинуудые, мүн тэрэшэлэн бэеэ даанхай таряашадай ажахынууд болон тэдэнэй нэгэдэлнүүдые эмхидхэhэнэй ашаар ажабайдалай өөрынь баадхажа байhан үйлэдбэриин харилсаануудые хубилгалга тушаа хэлэгдэhэниинь эли ха юм. «Үдэрэй хүдэлмэришэн» гэhэн доромжолхы үгэ хадаа колхозниктошье, совхозой хүдэлмэришэндэшье таарахагүй юм. Хүдөө hууринуудые шэнэлэлгын эхи табиhан Газар ба Зөөри тухай Хуулинууд дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда өөрыгөө эгээл дүүрэнээр харуулха байна гээшэ. Хүдөөгэй баян эд бараа үйлэдбэрилэгшэ, нарин нягта эзэн, дэлгүүртэ, эдэбхитэйгээр нүлөөлхэ ажалшан — эдэмнайл мүнөө бидэндэ хэрэгтэй бшуу.

Шэлжэн оролгын үедэ агропромышленна комплекс дотор хэдэ хэдэн түрүүшын ээлжээнэй булюу хэмжээнүүдые бэелүүлхээр хараалагдана. Тэдээн соохоо эгээл шухаланууд дээрэнь тогтохом.

Нэн түрүүн эдэмнай хүдөөгэй экономикые мүнгэн hангай талаар hайжаруулгада шэглүүлэгдэhэн хэмжээнүүд болоно. 1990 оной ургасын ороохо таряанай бэлэдхэлэй сэнгүүдые реформоор хараалагдаhанhаа нэгэ жэлээр урид, дээшэлүүлхэ тухай, тиихэдээ промышленна продукци болон холимол тэжээлэй мүнөө байhан оптово сэнгүүдые зандань үлөөхэ тухай би хэлээ бэлэйб. Гансал энээнэй ашаар хүдөө ажахын олзо оршонууд 9 миллиард түхэригөөр дээшэлхэ байна.

Урид тэмдэглэгдэhэнэй ёhоор, хүдөө ажахын продукциин бусад бүхы түхэлнүүдэй бэлэдхэлэй сэнгүүдые дээшэлүүлхэ тухай дурадхалнууд бэлдэгдэнхэй. Тиихэдээ тарялан болон фермэнүүдэй продукциин түлөө түлбэринүүд, мүнөөнэйхитэй жэшэхэдэ, 39 миллиард түхэригөөр ехэ болохо, харин ажахынуудай олзо 19 шахуу процентээр ургаха байна.

Тэндэ арендэ коллективуудэй, таряашадай ажахынуудай ба кооперативуудай эмхидхэгдэhэн лэ колхоз болон совхозуудай урьhаламжын талаар урда тээнь хойшолуулагдаhан үринүүд мүн болюулагдаха байна. 1990 оной туршада 25—30 миллиард түхэригэй иимэ буулгалта хэгдэхээр хүлеэгдэнэ. Энэ мүнгые, гүрэнэй доторой үриие ехэ болгон, нэмээн оруулагдахаар хараалагдана.

Гэхэтэй хамта агропромышленна комплексын илгаа болон социальна онсо удха шанарыень правительство хараада абаhан байна. Тиигэжэ түбэй газарhаа хубаарилагдадаг материально-техническэ нөөсэнүүдэй тон шухала түхэлнүүдээр лаб хангагдадаг гол hалбаринуудай хизаарлагдаhан тоодо тэрэ оруулагдаба гээшэ. Тэдэниие сүлөөтэйгөөр худалдалгын хэмжээнүүдые үргэдхэхэ хараа шугам саашадаа хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлэгдэдэг байха юм.

Материально-техническэ хангалгын хубаарилгын тогтонижоhон гуримай горитой ехэ дутагдалнууд бүгэдэндэ мэдээжэ бшуу. Найдалгүй, харин заримдаа хэрэгтэйшье бэшэ олон тоото техникэ хүдөөдэ эльгээгдэдэг байна. Үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые бүтээгшэдтэ нүлөөлхэ ямаршье арга хүдөөгэй предприятинууд бодото дээрээ хэрэглэхэ аргагүйдэнэ. Энээн тухай хэлэхэнь эшхэбтэр байна. Теэд яахабши: хүдөө ажахыда олон жэлэй туршада нэгэшье hалбариие комплексно ёhоор оньhожоруулжа шадагдаагүй.

Үшөө нэгэ эрхэ нүхэсэлдэ анхарал хандуулхые хүсэнэб. Орон дотор барилгын мүнгэ зөөриин ниитэ хэмжээнэй бага болгогдожо байhанhаа уламжалан, хүдөө нютагуудта бэелүүлэгдэдэг, нэн түрүүн хүдөө нютагуудые социальна талаар hэргээлгэтэй холбоотой шэнэ барилганууд дээрэ, подрядна хүдэлмэринүүдэй түрүүшын ээлжээндэ хэгдэдэг байхые республиканска хэмжээндэ хангаха ёhотой болоно.

Сэхэ үйлэдбэрилэгшэ — тарящанай эрилтэ хэрэглэмжэнүүд тээшэ бүхы экономикые эрьюулхэ гээшэ бидэндэ шухала, нүхэдүүд. Газар, Зөөри тухай, Арендэ ба арендэнэ харилсаанууд тухай шэнэ Хуулинуудай гүйсэд хүсэндөө хүдэлхынь тула газарай реформые бэелүүлгын нарин нягтаар зохёон табигдаhан онол аргануудаар тэдэниие батадхаха, ажахы эрхилэлгын шэнэ түхэлнүүдэй тогтонижолгодо эмхидхэлэй хэмжээнүүдээр, мүнгэн hангай ба материально-техническэ нөөсэнүүдээр туhалха, хэрэгтэй болоно.

Дэлгүүрэй экономико дотор эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилэгшэдэй ба тэдэниие хэрэглэгшэдэй хоорондохи харилсаануудта горитой хубилалтанууд болохо гэжэ правительство тоолоно.

Уридшалан хэгдэhэн сэгнэлтэнүүдэй ёhоор, 1991 ондо эдеэ хоолой зүйлнүүдэй дэлгүүр дээрэ иимэ хубилалтанууд боложо магад:

(Үрэ дүнгүүд процентээр)

	1989 он (түйлагдаhан): Хубилашагүй сэнгүүд	1989 он (түйлагдаhан): Сүлөөтэ ба гуримшуулагдаха сэнгүүд	1991 он (хараалагдаhан): Хубилашагүй сэнгүүд	1991 он (хараалагдаhан): Сүлөөтэ ба гуримшуулагдаха сэнгүүд
Гүрэнэй ба кооперативна наймаагаар сэхэ худалдагдадаг эдеэ хоолой зүйлнүүд, бүхыдөө	92	8	60	40
Тэрэ тоодо:				
Мал ажалай продуктнууд	88	12	75	25
Газар тарялангай продуктнууд	95	5	47	53
Загаhанай продуктнууд	98	2	70	30

Эдеэ хоолой нөөсэнүүдые бүридүүлхэ гурим дотор горитой хубилалтануудые хэхээр хараалагдана. Мүнөө энэмнай гүрэнэй захилнуудай, мүн ниитэ союзна болон республиканска фонднуудта, тэрэшэлэн нютагай хангалгада оруулха даабаринуудай үндэhөөр бүридүүлэгдэдэг байна.

Саашадаа ямар байхаб? Хоёр замаар дабшажа болоно: саашадаашье продукци тушааха гүрэнэй захил колхозууд болон совхозуудта хүргэхэ гү, али продукци сүлөөтэ гуримаар худалдажа абалгада гүйсэд дүүрэнээр орохо — замууд болоно.

Захиралгын зэбсэг болохо иимэ гүрэнэй захил хадаа хүдөө ажахыда Газар ба Кооперaци тухай Хуулинуудтай тааралданагүй. Энээнтэй хамта сүлөөтэ бэлдэлгэ ба хэлсээтэ сэнгүүдтэ шэлжэн оролго гансашье бэлэдхэлэй бэшэ, харин розничнэ сэнгүүдые ехээр үргэлгэдэ хүргэхэ, эсэсэй эсэстэ эдеэ хоолой дэлгүүрые тэнсүүригүй болгохо байна бшуу.

Иимэ hанамжа шэлэгдээ. Ниитэ гүрэнэй ба нютагууд хоорондын эрилтэнүүдые эдеэ хоолоор ба түүхэй эдээр лаб хангахын тула шэлжэн оролгын үедэ ниитэ союзна жасада эдеэ хоол тушааха гүрэнэй захил гансал союзна республиканууд хүрэтэр СССР-эй правительствын үгэдэг байха гуримые зандань үлөөхэ. Республиканска жасануудые бүридүүлгэ тухай хэлэхэ болоо hаа, тэдэнэй хэмжээнүүдые союзна республиканудай Министрнүүдэй Соведүүд тодорхойлдог байха.

Ниитэ гүрэнэй, республиканска хэрэглэмжэнүүдэй болон нютагай хангалгын талаар гүрэнэй захилые лаб хангаха зорилгоор союзна республиканууд натуральна налог тогтоохо юм. Тэрэниие колхозуудта, совхозуудта, хүдөө ажахын продукци бусад гаргагшадта гол түхэлнүүдэй талаар: орооhоной, малай ба шубуунай, hүнэй, хлопогой, льнопродукциин, саахарай свеклын, наран сэсэгэй ба нооhоной талаар тогтоохоор хараалагдана. Налогой тодорхой хэмжээнүүдые союзна республиканудай Министрнүүдэй Соведүүд тодорхойлхо юм.

Гадаадын экономическа холбоонуудые, илангаяа эдеэ хоол гадаадаhаа худалдажа абалгые шэнэдхэлгэтэй холбоотой хубилалтануудые мүн лэ правительство хаража үзөө. Мүнөө оромнай эдеэ хоолой продуктнуудые гадаадаhаа худалдажа абалгада 12 миллиардhаа дээшэ валютна түхэриг гаргашалдаг байна. Харин гадаадада худалдалгамнай тэрэнэй арбанай нэгэ хубиhаа дээшэ гаранагүй. Дэлгүүрэй экономикодо ороходоо, республиканска хэрэглэмжэнүүдтэ эдеэ хоолой зүйлнүүдые гадаадаhаа худалдажа абалгын эрилтэнүүд тухай асуудалые залан шууд шиидхэхэ хэрэгтэй.

Эдеэ хоолой найдамтай нөөсэнүүдые байгуулга онсо шухала удха шанартай болоно. Союзна хэмжээндэ иимэ нөөсэнүүд ехэтэ дуталдана, харин республиканудта, илангаяа областьнууд болон хизаарнуудта, тэдэмнай үнэн дээрээ байхагүй юм. Ушар иимэhээ хэрэглэмжын дэлгүүрые эдеэ хоолоор дүүргэхын тула хэрэгтэй нөөсэнүүдые ба саашань дамжуулагдаха эдеэ хоолой нөөсэнүүдые, тэрэ тоодо республиканска хэмжээндэ, байгуулха хэрэгтэй ха юм.

ХЭРЭГЛЭМЖЫН ДЭЛГҮҮР ЭМХИДХЭЛГЭ

Нүхэдүүд!

Дэлгүүрэй түхэлэй экономикодо оролгын хэмжээнүүдэй ашаг үрэнь эсэсэй эсэстэ хэрэглэмжын дэлгүүрые эд бараагаар дүүргэлгын ба тогтууритай болголгын хэмжээгээр, мүн тэрэшэлэн тэдэнэй шанарай хубилалтануудаар сэгнэгдэхэ байна ха юм. Өөрынгөө ээлжээндэ энэмнай эд бараанай эрьесын бүридэлые дайраха ёhотой. Тэрээн дотор техническэ талаараа орёо эд бараануудай, удаан болзорто хэрэглэгдэхэ хэрэгсэлнүүдэй, мебелиин, модоной ба барилгын материалнуудай наймаада гүйсэтэй бусад зүйлнүүдэй хубинь горитойгоор ехэ болохо байна. Эдеэ хоолой продуктнууд тухай би хэлээ бэлэйб.

Хэрэглэмжын секторэй аша туhада үйлэдбэриин байгууламжые хубилган шэнэдхэхэ талаар hүүлэй үедэ бэелүүлэгдэжэ байгаа хэмжээнүүд болон оборонно предприятинуудай амгалан байдалай продукци гаргадаг бололго аша үрэеэ үгэжэ эхилээ гээшэ. Правительствын элидхэл дотор тодорхой тоонууд хэлэгдэhэн байна. Машина бүтээлгын комплексдо арадай хэрэглэмжын эд бараа гаргалга дүрбэн hарын туршада 18 процентээр, оборонно комплексдо — 22 процентээр ургаhан байна гэжэ hануулнаб.

Энэ политика удаадахи табан жэлдэ эдэбхитэйгээр үргэлжэлүүлэгдэхэ юм. Тэрэнэй эсэстэ 1992 ондо, 1989 онойхитой жэшэхэдэ, үнгэтэ телевизор гаргалга 2,2 миллион хэhэгээр, видеомагнитофонуудые — 600 мянган хэhэгээр, оёдолой машинануудые — 1 миллион шахуу хэhэгээр, мотоблогуудые — 380 мянган хэhэгээр гэхэ гү, али 3,7 дахин ехэ болохо гээд бидэ тоолонобди.

Дэлгүүрэй харилсаануудые тогтоолго болбол сүлөөтэ ба гуримшуулагдадаг сэнгүүдээр худалдагдадаг эд бараануудай хубиие дээшэнь болгохо юм. Энэмнай тон шухала эрхэ нүхэсэл болоно. Союзна ба автономито республикануудта, хизаарнууд болон областьнуудта эд бараа хэрэглэмжын ба хубаарилгын талаар үндэhэ баримтагүй илгаануудые адлирхуу болгохо ябадал түргэдхэхэ байна ха юм.

Эдеэ хоолой бэшэ, арадай хэрэглэмжын эд бараануудай ниитэ союзна дэлгүүр дээрэ 1991 ондо иимээр хубилжа болоомоор гэжэ даб дээрэ тооолгонууд харуулна:

(Эд бараанай эрьесэдэ процентээр).

	Худалдагдаха: Гүрэнэй хубилашагүй сэнгүүдээр	Худалдагдаха: Гуримшуулагдадаг сэнгүүдээр	Худалдагдаха: Сүлөөтэ сэнгүүдээр
Хүнгэн промышленностиин эд бараан	60	30	5—10
Соёлой-ажаhуудалай ба ажахын хэрэглэмжын эд бараан	40	35	25

Энээнhээ уламжалан, худалдаа наймаае хубилгаха асуудалнууд дээрэ тогтохые хүсэнэб. Эндэ юунhээшье үлүүгээр бүтэмжэтэй аралжаа наймаа хэхэ эдэбхи hэргээхэ, эрилтэнүүдэй ямар байhые hайнаар шэнжэлхэ, эд бараа үйлэдбэрилгын бүридэл ба хэмжээндэ худалдаа наймаанай нүлөөе шангадхаха хэрэгтэй болоно.

Хаража үзэхэдэ, экономическа талаараа бэеэ даанги зөөриин элдэб түхэлнүүдтэ үндэhэлhэн рознично ба оптово наймаанай предприятинууд эндэ гол үүргэ дүүргэхэ ёhотой. Наймаанай-промышленна ассоциацинуудые, нэгэдэлнүүдые, акционернэ бүлгэмүүдые, наймаанай байшангууд болон фирмэнүүдые байгуулха талаар тэдэнэй урда үргэн арга боломжонууд нээгдэнэ бшуу. Эдэ бүгэдэ тус-тус нютагай хилэhээ бүри ехээр газаашаа гарадаг болохо байха.

Иимэ арга зам эд бараанай дэлгүүр гартаа абаhан, худалдаа наймаанай предприятинуудай хүдэлмэриин эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө сэхэ оролдоогүй торгнууд, трестнүүд болон управленинүүд гэхэ мэтэ албадан-захиралгын байгуулалтануудhаа арсаха арга олгохо байна.

Энээнтэй хамта дэлгүүртэ дамжан орохо үедэ ниитэ гүрэнэй ба республиканууд хоорондын хэрэглэмжэнүүдые хангамаар гүрэнэй талаhаа зарим эд бараанай ябасые гуримшуулха ёhо байгуулха гээшэ шухала.

Иимэ гуримшуулгаhаа арсабал, ниитэ союзна хэрэглэмжэ лаб хангалга hуларжа, ондоо республика, хизаар болон областьнуудhаа эдеэ хоолой, эд бараанай ехэ хубиие мүнөө асардаг нютагуудта илангаяа олон түхэлэй продукцяар хангалга таhалдажа болохо байна бшуу.

Эдеэ хоолой бэшэ эд бараанай зарим түхэлнүүдэй талаар гүрэнэй захил республиканудта, мүн тэрэшэлэн союзна мэдэлэй предприятинуудта үлөөхэ зэргэтэй гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно. Тэрэнэй үндэhөөр продукциин лаб орохо эрхэнүүдые тэдээндэ хангаhан хэрэглэгшэдэй хубинь бүридүүлэгдэдэг байха юм. Дэлгүүрэй үргэдхэхэ бүри иимэ хубиень хубаарилха шалтагаан үгы болохо жэшээтэй.

Бидэ бүгэдэнэй мэдэжэ байhаар, мүнөө хэрэглэлгын дэлгүүртэ айхабтар ехэ бэрхэшээлнүүд тохёолдоно, тогтууригүй байдалынь улам бүри hүжэрнэ гээшэ. Дэлгүүрэй гуримшуулагдадаг харилсаануудта дамжан оролгын хэмжээгээр дэлгүүрые эршэлхын тула хүсэтэй, нилээд ашаг үрэтэй гурим хэрэгтэй болохо хэбэртэй.

ГАДААДЫН ЭКОНОМИЧЕСКА ХАРИЛСААНУУД

Нүхэдүүд!

Дэлхэйн ажахын холбоонуудта үргэнөөр хабаададаг оронуудай экономическа хүгжэлтын эршэ дэлисэ нилээд дээгүүр гэжэ дэлхэйн дүй дүршэл харуулна.

Манай Эсэгэ ороной дэлгүүрэй дэлхэйн дэлгүүрhээ ханаар хаагдаха ёhогүй байhаниинь эли бшуу. Гэбэшье энээнэй тула гадаадын экономическа холбоонууд эрид шууд хубилгагдаха ёhотой болоно. Эдэ хубилалтануудай үндэhэ hууринь гэхэдэ, гадаадын экономическа ажал ябуулгые түбэй газарhаа хүтэлбэрилгые болюулха, эрхэ байдалыень саашадань ехээр хинахаяа болихо, тэрэнэй зонхилхы байгууламжануудые hандаргаан үгы хэхэ ябадал болоно. Энээнтэй хамта экономическа ба хуули ёhоной онол арганудта түшэглэн, гүрэнэй талаhаа ашаг үрэтэй гуримшуулга хэгдэхэ ёhотой.

Шэнэ эрхэ байдалда энэ hалбарида хүдэлхэ гол хүсэн гэбэл, предприятинууд болоно ха юм. Тэдэнэй таhаршагүй эрхэ — бүтэмжэтэй ябуулгануудай hалбаринууд болон түхэлнүүдые бэеэ даагаад өөhэдөө шэлэхэ, тэдэнэй счедто орохон валютна олзоео, республиканска ба союзна бюджедүүдтэй тоосооhоной hүүлээр, өөhэдөө хэрэглэхэ эрхэ болоно.

Гаргашаа валютаар тэхэрюулхэ мүнөөнэй шанга хорилтонуудые мүн лэ hуларуулха хэрэгтэй. Орон дотор валютын дэлгүүр байгуулга энээндэ туhа хүргэхэ байха.

Гадаадын экономическа ажал ябуулгын, олдоhон валютаа хэрэглэлгын талаар министерствэнүүдэй предприятинуудай, союзна республиканудай болон ССР Союзай уялганууд тодо hонороор амлаарлагданхай байха ёhотой гэжэ бидэ тоолонобди. Предприятиин валютна жаса нэн түрүүн үйлэдбэриие шэнэлэлгэдэ зорюулагдаха ёhотой. Ниитэ hалбариин түрүү үйлэдбэринүүдые хүгжөөхэ уг зорилготой программануудые бэелүүлхын тула министерствэнүүдэй hалбаринуудай жасанудта энэ мүнгэнэй зарим хубинь суглуулагдажа болохо.

Союзна республиканудай валютна жасанууд өөрынгөө ээлжээндэ нютагай хүгжэлтэдэ, тэрэ тоодо хэрэглэмжын дэлгүүр хангахын тула, хэрэглэгдэжэ болохо юм. Харин союзна валютна жаса ниитэ гүрэнэй зорилгонуудые, валютын дэлгүүр байгуулга оруулалсан, бэелүүлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй байха зэргэтэй. Уялгануудаа шэнээр иигэжэ хубаарилхада, ороной гадаадын үри ба тэрэниие юугээр бусаахаб гэhэн асуудал гаража ерэнэ.

Шэнэ эрхэ байдалда гадаадын экономическа холбоонуудые гүрэнэй талаhаа гуримшуулгые дэлхэй дээрэ мэдэрэгдэhэн хуули ёhоной ба экономическа арга зэбсэгээр бидэ бэелүүлхэ хүсэлэнтэйбди. Эдэмнай таможен-

ҮРГЭДХЭГДЭМЭЛ ҮЙЛЭДБЭРИИН ЯБУУЛГАНУУДЫЕ ГУРИМШУУЛХА. 1991 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБЫЕ ЗОХЁОН ТАБИЛГЫН ИЛГААНУУД БА АРБАН ГУРБАДАХИ ТҮСЭБТЭ ТАБАН ЖЭЛЭЙ БҮРИДҮҮЛГЭДЭ ХАНДАЛГА

Нүхэдүүд!

Орон доторнай бүридэжэ эхилhэн экономическа модель гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй гэжэ нэрэ абаба.

Тэрэниие иигэжэ тодорхойлолгын гүн удхань юун бэ, дэлгүүрэй экономикодо гүрэнэй гуримшуулга ямар hуури эзэлхэ ёhотойб?

Нэгэдэхеэр, үргэдхэгдэмэл үйлэдбэриин ябуулгануудые уридшалан тухайлалгада, уг зорилгонууд ба түрүүшын ээлжээнэй хэрэгүүдые тодорхойлгодо, хүн зониие социальна талаhаа хамгаалалгын политикые зохёон табилгада гүрэн анхаралаа нэгэдүүлэн хандуулха болоно.

Хоёрдохёор, өөрынгөө экономическа политикые бэелүүлхэ зорилготойгоор гүрэн үйлэдбэридэ мүнгэн hангай, экономическа нүлөөлэлгые гуримшуулха уялгые өөр дээрээ даажа абана.

Гурбадахяар, экономикодо сэхэ нүлөөлхэ гуримшуулгын эрхые гүрэн өөртөө үлөөнэ.

Арбан гурбадахи табан жэлэй түсэбые 1990 оной сентябрь болотор зохёон табихыень СССР-эй Арадай депутадуудай хоердохи съезд СССР-эй правительствада даалгаа hэн гэжэ таанадта мэдээжэ ха юм. Тэрээн дотор хоер үеын илгаанууд хараада абтаха байгаа: 1991—1992 онууд, энэ үедэ дэлгүүрэй харилсаанууд hаял бүридүүлэгдэжэ байха, тиимэhээ түсэбэй даабаринуудые нилээд дэлгэрэнгыгээр харуулха хэрэгтэй болоно; 1993—1995 онууд, энэ үедэ дэлгүүр хүдэлжэ эхилхэ, тиимэhээ түсэбэй удха ба шэнжэ шанарынь үндэhөөрөө хубилха байна.

Дэлгүүрэй бүридэхэ эхин шатада экономикын хүгжэлтэдэ тодорхой бэшэ юумэнүүд улам ехэ болохо, олон үйлэ хэрэгүүд уридшалан мэдэхэ аргагүй байха гэжэ тон эли ха юм. Иимэ эрхэ байдалда 1991—1995 онуудай табан жэлэй түсэб зохёон табихань үнэн дээрээ бэрхэтэй болоно. Тэрэниие сэг үргэлжэ хубилгаха баатай болгодохо.

Гэхэтэй хамта ороноо, илангаяа дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролгын эхин шатада, түсэбэй ашаар гуримшуулгагүйгөөр орхижо болохогүй. Ушар иимэhээ СССР-эй Министрнүүдэй Совет мүнөө үедэ 1991 оной түсэб бэлдэхэ хүдэлмэри ябуулна, тиигэжэ тэрэнэй проектые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха гэhэн дурадхал оруулна.

Энэмнай онсо илгаатай документ болохо байна. Тиихэдээ экономикые дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оруулалгын ябуулгануудтай таhаршагүйгөөр нэгэдэхэ түсэбэй хараанууд болоно гээшэ. Сэнгүүдэй, налогуудай болон урьhаламжын харилсаануудай шэнэ гуримhаа үндэhэ абан, гүйсэд хэмжээгээр бүхы тооолгонууд хэгдэhэн

...ЭДУУДЭЙ ...ЭЛМЭРИ

ШЭНЭ ХАРАА БОДОЛТОЙГООР

...дэй харьяата нютагуудаар ажаhууhан, совхозой үйлэдбэриин элдэб hалбаринуудта хүдэлжэ ябадаг зоной этигэл найдабариие харюулхын түлөө бодотоор тэмсэхэ ёhотой болонобди.

Үнгэрэгшэ hунгалтын үедэ сомоной Соведэй депутадуудаар хорин хүн hунгагдаа, Тэдэнэй дундаhаа 18-ниинь түрүүшынхиеэ арадай депутат болонхой.

Депутадуудаймнай дунда ажахын мэргэжэлтэд, хонишод, малшад, механизаторнууд бии. Минии hанахада, депутадуудаар ехэл эдэбхитэй, үүсхэлшэ зон hунгагдаа.

Жэшээнь, арадай депутадаар hунгагдаhан залуу коммунист Цырен Динамович Шойропов дүрбэдэхи жэлээ эхэ хонидой отарада ахалагша хонишоноор ажаллана. Тиигэхэ зуураа, хөдөл зуутанай тоодо ябадаг. Энэшье жэлдэ ехэ амжалта түйлаба. Хонин бүриhөө хурьга абаа. Тэдэнь ехэл өөдэргэнөөр томо боложо байна. Энэ нүхэрнай ханамжатайгаар хүдэлhэнэйнгөө түлөө Югослави, Болгари, Японоор аяншалха түлөөhэгүй путёвконуудаар шагнагдаhан, эдэ гүрэн түрэнүүдээр ошожо ерэhэн байха юм.

Тиихэдэ мал ажахы дээрэ хүдэлжэ ябаhан манай депутадууд Н. И. Заянова, М. Ф. Лужников, А. П. Разуваева, Б. Г. Намдаков гэгшэд амжалтатайгаар ажаллана.

Депутадуудай дунда механизаторнууд, луговодуудшье бии. Тэдэнэй тоодо В. Н. Епреев, С. М. Шагдонов, Н. А. Климов, Г. А. Екимовский, Б. Р. Жалсанов, Ж. Ж. Жалсанов гэгшэд ороно.

Тэдэнэрнай бултадаа ажалай түрүүшүүл ааб даа.

Луговодууд Виктор Николаевич Епреев, Баир Рыгденович Жалсанов гэгшэд сабшалан, бэлшээриингээ, таряалангуудайнгаа талмайнуудай үрэжэлыень hайжаруулха, баян ургаса абаха хэрэгтэ хамаг хүсэ шадалаа элсүүлнэ гэхэдэ алдуу болохогүй.

Арадай депутат Наталья Ильинична Заяновагай бригадираар хүдэлдэг Амгалантын фермын коллектив мүнөө жэлдэ нилээд hайнаар хүдэлнэ. Эндэ үнгэрhэн дүрбэн hарын хугасаа соо үнеэн бүриhөө 1348 килограмм hү haaгаа. Эндэхи түрүү hаалишад Мария Ширапова, Цырен-Долгор Цыбикова, Роза Дымбрылова гэгшэд бүри үндэр дүнгүүдые түйлажа шадаа.

Мүнөө манай ажахын энэ фермын hаалишад бүхы коллективээрээ гурбан мянгатанай клубай гэшүүдэй тоодо орохын түлөө тэмсэжэ ябана.

Совхозоймнай hаалиин фермэнүүд урда жэлнүүдэйхидэ орходоо hайнаар хүдэлнэ. Урдаа табигдаhан зорилгонуудые жэншэдгүй дүүргэнэ. Гүрэндэ hү тушааха талаар хахад жэлэй даабари май hарын эсэс болотор бэелүүлхэ зэргэтэйбди.

Эдэ үдэрнүүдтэ фермэнүүд дээрэхи малшадтай, hаалишад болон тугалшадтай, тэжээл буйлуулгын цехүүдэй хүдэлмэришэдтэй уулзажа хөөрэлдэхэдөө, Соведүүдэй хүдэлмэри тухай хэлэхэ зуураа, арендын подряд, хамтын подряд, ажахын хүсэд тоосоон тухай бодолнуудаа шадал зэргээрээ ойлгуулха гэжэ оролдоо hэм.

Хубилган шэнэдхэлгын үе сагай эрилтэнүүдтэ харюусамаар Соведүүдэй хүдэлмэри эрхимээр ябуулхын тула социалис демократи хүгжөөхын, бодото байдалай эрилтэнүүдтэ хүрэмөөр хүдэлхэ ёhотойбди. Тэрээнгүй hаа, амжалта түйлахабди, урагшатай алхамуудые хэхэбди гэжэ hанаhанай хэрэг үгы.

Хэнэйшье мэдэhээр нютагай Соведүүд хадаа зоной ажаhуудалые, байра байдалые hайжаруулхын, соёл hуралсалые мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ харюусамаар хүгжөөхын түлөө тэмсэхэ уялгатай байна.

Манай Соведэй харьяата газарай хүдөө hууринуудта барилгын ехэ хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана. Совхозой түб Георгиевко тосхондо соёлой байшан бодхоогдожо байна. Тэрэмнай ерэхэ жэлэй эсэстэ ашаглалгада үгтэхөөр хараалагдана. Мүн тиихэдэ эндэ ехэ котельнэ баригдажа байнхай. Тэрэнэй «Братск-4» түхэлэй пээшэнүүдэй хүсөөр бүлеэ сүүлhэн уhаар шэнэ hургуулиин, соёлой байшангай, спортивна зал болон мастерскойнуудай байранууд дулаасуулагдаха юм.

Мүнөө амбулаториин хажууда арбан хүнэй хэбтэжэ аргалуулха больницын байра баригдана. Тэрэмнай энэ жэлэй ноябрь багта ашаглалгада оруулагдаха зэргэтэй.

Гадна Ашанга, Амгаланта гэhэн бага hууринуудтамнай ехэ барилга ябуулагдахаар хараалагдана. Эндэ спортивна залнууд, магазинуудай байранууд, хоёр болон нэгэ бүлын ажаhууха гэрнүүд удаа дараалан бодхоогдохо юм.

Энэ бүхы хүдэлмэри урагшатайгаар ябуулха хаба шадал манайда яhала бии гээд хэлэхэ эрхэтэйб. Совхозоймнай олзо оршонь жэлhээ жэлдэ ургана. 1989 ондо тэрэмнай 1 миллион 983 мянган түхэригтэ хүрөө hэн. Энэ жэлдэ үшөө ургаха бээз гээд hананаб.

hү, мяха худалдалгаар хахад жэлэймнай даабаринууд дүүргэгдэхэ юм. Ниитымнай адууhа мал гарза хоролтодо онгүйгөөр ондо орожо байна.

Нютагай Совет харьяата газар дээрээ хэгдэжэ байhан хамаг юумэндэ анхаралаа хандуулжа, дутуу дундануудые саг соонь усадхаха, хараалагдаhан зорилгонуудаа бэелүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, ахамад мэргэжэлтэдтэ эрилтэ ехэтэйгээр хандаха байха.

Соведүүдэй урда байhан зорилгонуудые заабол бэелүүлхын тула, арадай hунгамал нэрээ харюулан, шэнэ хараа бодолтойгоор hунгагшадайнгаа бүхы захяануудые дүүргэхэ хэрэгтэ хамаг хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлхэбди, тэмсэхэбди.

Г. АНГАРОВ,
Ашангын сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

ХАНДАМА ТӨӨДЭЙДЭ ЮУН ЭГЭЭЛ ҮНЭТЭЙБ?

Зураглал

гэшүүhые тогоон соогоо хээд, удаан сагта бусалгаха. hүүлдэнь энэ гэшүүhээр эсэгын хүлнүүд шабагдадаг бэлэй. Энэл аргаар Дашын Ананда дахинаа хүл дээрээ гараhан гэхэ, Гүлмэрхэн басагакайнь эсэгэеэ абарха гэhэн эрмэлзэл, иимэ хатуу, үзэд байгаа гээшэ ааб даа. hайхан сэдьхэл үбшэ хабшангые даран, харанхые хаха зуран гэрэлтэхэл.

Хандама буряад зоной эгээл сагаан сэдьхэлэй жамаа ёhoop арбан дүрбэн үхибүүтэй дүтэ түрэлэй айлhаа үргүүлhэн басаган болоно. Түрэhэн аха, дүүнэртээ холбоо барисаагаа

ридхэлдэ, бухгалтерай ажалда hургаhан байгаа, тиимэhээ тэрэ «Буркомсельхозтехникэ» эмхидэ бухгалтер-ревизороор хүдэлмэрилжэ эхилээ hэн. Гэр байра абаhаар хаана байхаб даа, үхибүүд баганууд. Харин юумэ эхилээл hаа, ниитын ажал болоно гү, али үйлэдбэриин, ехэ шанартайгаар, нарин нягтаар бүтээжэ hураhан Хандама Дашиевна бэрхэшээлнүүдhээ айгаагүй. Сүлөө сагтаа профсоюзай соведтэ туhалжа, ямаршье түлбэригүйгөөр шалгалта ревизи хэжэ үгэхэ. Ансамбльнуудта дуу дуулаха. Мүнөө тэрэ Улаан-Үдын 18-дахи кварталда ажаhууна. Үхибүүдынь бултадаа гэрлэнхэй. Ашаа зээнэрэйнгээ хонгёо хоолойнуудаар хоёр таhалгата байраяа дүүргэнхэй, ажана амгалан ажаhуудаг юм. Мүнөө үбэл түмэр сагаан морин жэлэй сагаан hарын найр наадануудые

хүтэлбэрилжэ, жэнхэни буряад, уян жорхой үгэнүүдээрээ хүн зониие баясуулаа.

— 1985 онhoo хойшо hара бүри пенсиhээ 10 түхэриг Эб найрамдалай жасын Буряадай отделенидэ дамжуулнаб. Урдань пенсимни бага бэлэй, мүнөө 132 түхэригтэ хүргэгдэнхэй. Бурхандаа үргэhэндэл үгөөд, хаанашьеб дайнай газарта үлэн хооhон үхибүүдтэ минии мүнгэн зааханшье hаа, туhа хүргэнэ гээд hанахадаа, баясангүй яахабиб. Аша хүбүүд, басагадаймни нэгэн минии энэ хэрэг үргэлжэлүүлхэ гээд ехэ сэдьхэдэгби. Тэдэнэртээ энээн тухай хэлэхэдэмни, «хүгшэн эжы, hанаагаа бү зобогты, заатагүй үргэлжэлүүлхэбди» гээд найдуулагша,— гэжэ Хандама Дашиевна энеэбхилнэ. Би гэртэнь халуун сайень уужа, хөөрөөень шагнажа, эхэнэрэй hайн hайханиие бултыень багсааhан энэ хүнэй үшөөл сэбэр, hаргама сэлмэг шарайhаа нюдэеэ холодуулхаяа болишоод hууnab.

«Мүнгэн ямаршье юумээр анхилдаггүй» гэжэ соносхоод, буржуазна пропаганда мүнгэ алта олодог муухай аргануудые сагааруулхаяа hэдэдэг. Тэсд мүнгэн анхилдаг шуу. Шуhаар гү, али хүлhөөр. Тиимэhээ ямар аргаар мүнгэнэй олдодогынь, ямар хэрэгтэ гаргашалагдадагынь шухала болоно. Капиталис гүрэнүүдтэ бии байгаа жасанууд мантан промышленна меценадуудай бадар үгэлгөөр лэ ажамидардаг, тиимэhээ тэдэнэйнгээ гэр долёожо, захяа, заабаринуудынь дүүргэжэл байдаг гүбэ. Баян хүн нэгэ бага мүнгэ үгөөшье хадаа үгырхэгүй. Гэбэшье миин, сагаан сэдьхэлhээ үгэдэггүй ааб даа. Нэгэ өөрын лэ хара hанаатайгаар, өөрынгөөл ашатуhада хүдэлүүлхээр дамжуулhан байха. Харин дайнда хүбүүгээ гээhэн эхын, hургуулиин амаралтын үедэ ажал хэжэ, мүнгэ олоод, нэгэ солхооб дамжуулhан шэбиин, түрүүшын салин хүлhэ абаад, нангин хэрэгтэ шарбуунса оршолhон залуу хүдэлмэришэнэй hакаан, сэдьхэлэй түлхисэ тэд ондоо. Манда миллионернүүд балай үгышье hаа, олон миллион хүн зон амар заягүй ажалаар олдоhон мүнгэеэ Эб найрамдалай жасада дамжуулна ха юм. Эгээл энэнь тэрэнэй онсо илгаа, гайхамшагта гаhap хүсэниинь болоно бшуу.

гээгээгүй, тэдэнээл дахажа, «ахай», «абгай» гэжэ, олон аха, эгэшэтэйгээрээ сэдьхэл дүүрэн үндыhэн байха. Дамдинай Жамбал-Доржо, Гончик-Нимын Ламожаб нагасанарайнгаа, Дашын Болод ахынгаа дайнда мордоод байхада, үсөөн бэшэгүүдыень хэды эльгээн хүлеэдэг байгаа гэээшэб! Жамбал-Доржо нагасань дайнай үедэ Псков хотоhoo бэшэг эльгээхэдээ, «Хандама, ши hургуулитай, эрдэмтэй хүн болоорой» гэжэ захяа бэлэй. Теэд энэ бэшэгынь hүүлшын байшоо. Тэндэ эбхэрhэн шанга тулалдаануудта буряад хүбүүн баатарай үхэлөөр алдалан унаа ха, hураг суу бэшэ дуулдаагүй hэн. Хандама басаган хүн зондо нёлбоhоёо харуулхагүй гэhэн буряад арадайнгаа хатуу жаяг зэршамые баримталан, гансаараа үлэхэдөөл, аха, энхэргэн нагасанараа hанажа, аргаахан уйлагша hэн.

1944 ондо тэрэ долоон класс дүүргэжэ, хатар, таансада дуратай, бэлигтэй байhандаа Агын округой драмтеатрта актрисаар абтажа, Шэтын областиин газар дайдые дуүhан ябаhан хүн болоно. Тиихэдэ мүнөөнэй зохид автобусууд гэжэ үгы, сар тэргэдэ ханзатай хубсаhаяа ашаад лэ, өөhэдөө нэхы арhан дэгэлнүүдые үмдөөд, дааракадаа, тэргын хажууда гүйжэ, эсэхэдээ, hуужа. Чара, Бооржо, Адуун-Шулуун, Онон голоор hуурижаhан нютагуудта хүрэдэг hэн. Дайн дажарай хүндэ жэлнүүдтэ эсэхэ сусахые, үлдэхэ, даарахые гүйсэд мэдэhэн хүн зон ябаган артистнарые ехэ халуунаар угтадаг, дайсаниие каадалжа харуулhан сценкэнүүдтэнь, дуун, хатартань баясадаг, hанаа үнөөндэ дарагдаhан хүрибтэр нюурнуудынь сэлмэдэг бэлэй. Ихэдээ эдэнэр ехэл хэрэг хэжэ ябаа.

Хандама нютагайнгаа хүбүүндэ хадамда гаража, хоёр хүбүүн, нэгэ басагатай болоод байхадаа, Улаан-Үдэ руу нүүhэн намтартай. Нүхэрынь нютагтаа үлөө hэн. Оёхо, нэхэхэдээшье бэрхэ, үхи хүүгэдээ угаа сэбэрхэнээр, гоёхоноор хубсалуулаад, яб саб ажаллаад байдаг эхэнэр эндэ hуурияа оложо ядабагүй. Эсэгэнь тоо бү-

И. ГОМБОИН.

УГЛИЧ (Ярославска область). Нютагай часай «Чайка» нэгэдэлэй мүнгэн зөөрөөр эндэ районно больницын байшан баригдаа юм. Травматологиин, реанимациин ба хүүгэдэй отделенинүүд тэндэ түбхинэнхэй. Хоёр хүрэтэр наhанай багашуул эндэ эжынэртээ хамта байха аргатай. Предприятиин коллектив ажаллажа олоhон валютын зарим хубиие медицинскэ хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые худалдажа абалгада үгөө hэн. Областиин бусад предприятинууд нютагай элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудта баhал туhалдаг.

ХҮН БА ХУУЛИ

ТҮШЭГ ТУЛГУУРИ ЗААБОЛ ХЭРЭГТЭЙ

Хуули ёhо, жаяг журам бэхижүүлхэ хэрэгээ урагшатайгаар бэелүүлхын тулада үргэн олониитые улам эдэбхижүүлхэ ёhотойбди. Ажалша коллективүүдые болон ниитын эмхинүүдые нэгэдүүлдэг жаяг журам сахин хамгаалгын пунктнууд энэ талаар бага бэшэ үүргэ дүүргэдэг байна.

Жэшээлхэдэ, арадай депутадуудай Хориин поселково Соведэй дэргэдэ эмхидхэгдэhэн ниитын жаяг журам сахин хамгаалгын пункт тухай хөөрэхэдэ болохо.

Хори тосхон гээшэмнай Хэжэнгэ—Загарай — Нарhата — Багдарин гэжэ hууринуудай бэлшэр дээрэ оршодог тула транспортын ба зоной тон олоороо ябадаг газар болоно. Эндэл ниитын жаяг журам hайнаар сахигдаха зэргэтэй бшуу.

Эгээ мүнөө эндэхи байдал балай hайн бэшэ. Дружинанууд түсэбэйнгөө ёhoop дежурлахаяа гарахаhаа байтагай заримдаа суглархашьегүй. Ерээ болоо hаа, эзэл hаа гээгдэдэг, үгы гэбэл, транспортгүй байдаг.

Байгша оной январиин 1-hээ апрелиин 18 хүрэтэр харабалнай, ДНД-нүүдэй түсэб миил 49 процент дүүргэгдээ. Милициншье харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд, милиционернүүд элдэб шалтагаануудые дурдаад, дежурствынгаа гуримые ба сагые мүн лэ хэзагайруулдаг. Иигэжэ хүдэлжэ байхадань, харюусалгань доошолонгүй яаха юм?

Саарhан дээрэ хараха болоо hаамнай, бүхы юумэн гуримтай байха. Ниитын пунктын соведэй баталhан 1990 оной хүдэлмэриин түсэб, ДНД-гэй хэдэн секцитэй штаб, хуули ёhо сахин хамгаалха хэрэгые мэдэхэ коммунистнууд, комсомолшууд болон районой түбэй эдэбхитэдэй список гэхэ мэтэшэлэн дарагар саарhан дансо соо тэдэнь байдаг.

Теэд хэды тиимэшье hаань, ниитын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдые нэрэ нэрээрнь даб дээрэ нэрлэхэгүймнай. Үдэр бүхэндэ бэелүүлэгдэжэ байха энэ шухала хэрэгтэ ямараар хандаха ёhотой байhанаа тэдэнэр hайн мэдэнэ.

Арадай hайн дуранай дружинанууд алдарта баян түүхэтэй бшуу. КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Арадай депутадуудай съездын Тогтоолой ёhoop, тэдэнэй эмхидхэл ба ажал ябуулгань хуулита үндэhэтэй болгогдонхой гээшэ.

Мүнөө үедэ тогтоhон байдалhаа тобшолол хэхэдэ, арадай hайн дуранай дружинанууд яахын аргагүй шухала гэжэ hанагдана. Тиимэhээ тэдэнэрэй хүдэлмэриие эдэбхижүүлхэ, ашаг үрэтэй болгохо эрилтэ хурсаар табигдаха зэргэтэй.

Д. НИМАЕВ,
арадай депутадуудай Хориин поселково Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.
К. ЦЫДЫПОВ,
поссоведэй болон милициин опорно пунктын начальник.

СССР-эй ПРЕЗИДЕНТЫЕ УГТАХАЯА БЭЛДЭНЭ

НЬЮ-ЙОРК. СССР-эй Президент М. С. Горбачёвой албанай хэрэгээр США-да ерэхэеэ байhыень Миннесото штадай Миннеаполис хотын хүн зон тэсэжэ ядан хүлеэнэ. Вашингтондо хөөрэлдөөнүүдые хэжэ дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр хүндэтэ совет айлшан эндэ ерэхэ юм.

«Муниципалитедые 10 жэл соо толгойлжо байнаб. Гэбэшье политическэ ажал ябуулагшадай дундаhаа хэн нэгые иимэ халуунаар угтахые бэлдэhыень hананагүйб,— гэжэ Миннеаполисой мэр Дон Фрейзер ТАСС-ай корреспонденттэй телефоноор хөөрэлдэхэдөө хэлэбэ.— Манай хотын бүхы хүн зон Президент Горбачёвой албанай хэрэгээр ерэлгэдэ бэлдэжэ байhан мэтээр үзэгдэнэ. Хүнүүдэй эдэбхи үүсхэл үзэгдөө дуулдаагүй ехэ. Яаралтайгаар сэсэгүүдые hуулгана, байшан гэрнүүдэй нюур талые сагаадана, будана, үйлсэ гудамжануудые арилгана. Нютагай хубсаhа оёдог фабрика совет hүлдэ тэмдэгтэй майхануудые олоор гаргана. Ород арадай элдэб эсын гар бэлэгүүд магазинуудта худалдагдана. Господин Горбачёвтой уулзажа хөөрэлдэхэ гуйлтатай американецуудай бэшэгүүд муниципалитедтэ олоор эльгээгдэнэ. Телефоной таhалтарлагүй ханхинахадань, секретарь эхэнэрни үрдижэ ядана».

ХИЛЫН СААНАhAA · ТАСС · АПН ·

САГААН БАЙШАН СОО БРИФИНГ ҮНГЭРЭГДЭБЭ

ВАШИНГТОН. СССР-эй болон США-гай Президентнүүд М. С. Горбачевой, Дж. Бушай болохоёо байhан уулзалгатай дашарамдуулан, Сагаан байшан соо ээлжээтэ брифинг үнгэрэгдэбэ. Буу зэбсэгүүдые хинаха асуудалнуудта тэрэ зорюулагдаhан байгаа.

США-гай гүрэнэй секретарь Дж. Бейкерэй болон СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзиин хоорондо Москвада болоhон уулзалгын үедэ дээдэ тушаалта хүтэлбэрилэгшэдэй болохоёо байгаа хөөрэлдөөнүүдтэ hайн үндэhэ hуури табиба. Энэнь буу зэбсэгүүдые хинаха талаар тодорхой үрэ дүнгүүдые үгэхэ байна гэжэ Дж. Бушай захиргаанай дээдэ тушаалта түлөөлэгшэ брифинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Мүнөө дээрэ шиидхэгдээгүй байhан асуудалнууд дээрэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхын тула совет экспертнүүд энэ неделидэ Вашингтон ерэхэ юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

ДЭЛХЭЙН ХҮН ЗОНОЙ ТОО

ЛОНДОН. Мүнөө дэлхэйн хүн зоной тоо 5,3 миллиардта хүрэбэ. 2000 он болотор тэдэнэй тоо нэгэ миллиардаар нэмэхэ байна гэжэ хүн зониие түбхинүүлэн hуурижуулха талаар ажал ябуулхын тула ООН-ой жасын эндэ толилогдоhон элидхэл соо хэлэгдэнэ.

Удаадахи зуун жэлдэ манай бүмбэрсэг дэлхэйн хүн зоной тоо 2—3 дахин ургаха юм гэжэ шэнжэлгэнүүдэй авторнууд уридшалан багсаамжална. Эдэ бүгэдэ Азиин, Африкын ба Латинн Америкын үгытэй ядуу оронуудай ашаар энэ гол түлэб түйлагдаха байна. Хэрбээ хүн зоной үдэсые хизаарлаха талаар нүлөө ехэтэй хэмжээнүүдые абаагүй hаа, эдэ гүрэнүүдтэ тохёолдуулагдажа байhан экономическа ба экологическа асуудалнууд улам орёо хурса болохо байна гэжэ элидхэл соо хэлэгдэнэ.

МЭРГЭЖЭЛТЭ ТЕАТРАА БАЙГУУЛАЛСАГША

СССР-эй арадай артист, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Г. Ц. Цыдынжаповай 85 жэлэй ойдо

МАЙ hарын эдэ үдэрнүүдтэ Буряад ороной соёлой гайхамшагта ажал ябуулагшадай нэгэн, СССР-эй арадай артист, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Гомбожаб Цыдынжапович Цыдынжапов мэндэ ябаа hаа, 85 наhаяа гүйсэхэ бэлэй. Сценын ерээдүй сагай мэдээжэ мастер бэлигтэй нүхэдтэеэ, мүн hурагшадтаяа хамта национальна мэргэжэлтэ театрайнгаа мүндэлхэ, хүгжэхэ хэрэгтэ анха түрүүшын алхамуудые хэлсэhэн юм. 20-ёод онуудай эхинhээ захалжа, жараад үлүүтэй жэлдэ энэ бэлигтэ хүнэй ажаябадалда элдэб сагууд тохёолдоо. Тэрэл, 20-ёод онуудай эхеэр дасанай хубараг ябаhанаа зугадаhан эдирхэн Гомбожаб шэнэ сагай шэнжэ гээшые hонирхон угтаhан, үшөө шэлэжэ мэдэрэгүй ерээдүйнгөө мэргэжэл тээшэ дугташан ябаhан байгаа.

Дасанда байхадаа, эдирхэн хүбүүнэй hамааржа hонирхохо зүйл хүгжэм байгаа. Тэрэ хадаа бэшхүүр дээрэ наадажа hураhан юм. Гэбэшье Гомбожаб шэнэ сагай эрилтэдэ хүрэмэ эрдэм бэшэггүй байгаа hааб даа. Тэрэ сагта ород хэлэ шудалха хэрэгэй шухала болоод байhан тула ород багшанарта доогуур ном hудар заалгажа, үсэд нэтэрүү оролдолгын ашаар тэрэ хэрэгтээ амжалта түйлаhан юм.

Дам саашаа hураха шуналаараа Дээдэ-Үдэ ерэжэ, үдэртөө ажал хэжэ хоолойгоо тэжээгээд, үдэшэндөө аха зоной ябадаг hургуулиин хэшээлнүүдтэ hуудаг бэлэй. Эдэ бүгэдэнь hаяхан нээгдээд байhан Буряадай багшанарай техникумэй бэлэдхэлэй отделенидэ 1925 ондо тэрэнэй абтаха хэрэгтэ ашатайгаар нүлөөлөө юм.

УДАНШЬЕГҮЙ баhа нэгэ урагшатай байдал тохёолдобо. Ушарынь хадаа В. Д. Поленовой нэрэмжэтэ искусствын түбэй байшанhаа үндэhэ яhатанай хүгжэм шэнжэлдэг бүлэг мэргэжэлтэд 1926 ондо ерэжэ, манай педтехникумдэ хүгжэмэй олон hарын курсануудые эмхидхэhэн байгаа. Г. Цыдынжапов, М. Шамбуева, Ин. Мадаев гэгшэд тэрэ курсын бэлигтэй hурагшад болоо hэн. Тиигээд лэ тэдэ гурбаниие республикын нютагуудаар ябажа, концерт харуулжа, бүлэгэй гол болгон, хүтэлбэрилэгшэ Б. П. Сальмонт шэлэhэн байгаа.

Тэдэнэр ехэ шуналтайгаар hуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, хүгжэмэй талаар бэлиг шадабарияа нарижуулжа, нотонуудые гүймгэ уншадаг, элдэб инструментнүүд дээрэ абьяастайгаар наадажа hураа hааб даа. Гомбожаб альтова домра, гармонь, hүүлшэг тээ скрипкэ дээрэ наадажа hураба.

Тэрэ саашадаашье Б. П. Сальмонтын хүтэлбэри доро хоёр жэлэй хүгжэмэй хэшээлнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, оркестртэ наададаг, гармонь, скрипкэ дээрэ хатар, дуунуудые дэмжэлсэдэг hэн. Гомбожаб Цыдынжапов нүхэдтэеэ хамта республика соогуураа гастрольдо ябахадаа, үндэhэн хатар нааданай абьяас хүдэлсые улам нарижуулхые, бэлиг шадабарияа, мэргэжэлээ дээшэлүүлхые оролдогшо бэлэй.

1930 оной хабар Г. Цыдынжапов Москва hуралсалда эльгээгдээ hэн. Тэндэ репетиторнүүдhээ хэшээл абьяастайгаар абахынгаа хажуугаар Н. К. Крупскаягай нэрэмжэтэ арадай уран бэлигэй түбэй искусствын байшангай национальна секторто ажалладаг hэн. Тэрэ үедэ Саратов хотодо байhан Хальмаг театрта «Улаан hара» гэжэ театрализованно ехэ найр нааданай арадай хатарнуудые Гомбожаб Цыдынжапов найруулан табижа, секторэйнгээ үүргэ дүүргэhэн юм.

1931 ондо Г. Цыдынжапов А. В. Луначарскиин нэрэмжэтэ ГИТИС-эй режиссёрско-педагогическа факультедтэ абтаа hэн. Тэндэ МХАТ-ай hургуулиин режиссер багшанар И. Я. Судаков, И. М. Раевский гэгшэд түлэг ажаллажа байгаа hэн. Тиигээдшье К. С. Станиславскиин реалис ёhоной психологическа искусствые Г. Цыдынжапов тэндэ гүнзэгыгөөр шудалжа гараhан юм. Буряад оронhоо ошоhон hонюушархуу, эдэбхитэй студентдэ багшанарынь анхарал хандуулжа, дэмжэhэн байгаа.

1935 оной июнь hарада Г. Цыдынжапов Улаан-Үдын ород драмын театрта В. Киршоной зүжэг табижа, дипломно хүдэлмэриеэ «эрхим» гэhэн сэгнэлтэтэйгээр хамгаалаа бэлэй. Гушаад онуудай хоёрдохи хахадта Г. Цыдынжапов ГИТИС-тэ сүг hураhан М. Б. Шамбуеватай хамта залуухан Буряад театрай коллективтэй ехэ хүдэлмэри ябуулжа, дэлхэйн болон ородой классическа зохёолнуудые найруулан табиhан, буряад драматургиин шэнэ зохёолнуудай бэшэгдэхэ хэрэгтэ ехэ хубита нэмэриеэ оруулhан байдаг. Тиин национальна театрай хүгжэхэ талаар Г. Цыдынжаповай найруулан табилсаhан Мольерэй «Тартюф», Корнейчугай «Платон Кречет», Шекспирэй «Отелло» гэхэ мэтын зүжэгүүдые эндэ дурдалтай. hүүлшын зүжэгтэ (Л. Ицковой табиhан) артист-режиссёр Г. Цыдынжапов венецианска маврын роль урагшатайгаар гүйсэдхэhэн юм.

БУРЯАД театрай хүгжэлтын замда Г. Цыдынжаповай 1938 ондо табиhан «Баир» гэжэ хүгжэмтэ драма (хүгжэмынь П. Берлинскиин) онсо удхатай бэлэй. Тэрэ үедэ манай республикын литература, искусствын түлөөлэгшэд түрүүшынгээ декадада түлэг бэлдэжэ эхилhэн байгаа. Тиимэhээ Г. Цыдынжапов үндэhэн соёл, искусствынгаа хүгжэлтэ дэбжэлтын тэрэ сагта ажал ябуулгаяа улам эршэдүүлээ бэлэй. Тиигээдшье арадай хатар, хүгжэм болоод эпос гэхэ мэтые hайнаар шудалhан эрдэм мэдэсэнь аргагүй туhатай байгаа.

Тэрэ үедэ hая байгуулагдаhан буряад театрта туhа хүргэхөөр зорижо ерэhэн ород арадай искусствын мастернууд И. М. Туманов, И. А. Моисеев, М. П. Фролов болон бусадшье мэргэжэлтэдые буряад арадайнгаа хэр угай hайхан искусстватай дүтөөр танилсуулжа шадаhан юм. «Баир» гэжэ хүгжэмтэ драмын удаа М. Фроловой бэшэhэн «Энхэ-Булад баатар» гэжэ түрүүшын буряад оперо табигдаад, театрнайшье хүгжэмтэ драмын шатада гараа бэлэй.

1940 ондо үнгэргэгдэhэн түрүүшын декадада Буряадай мэргэжэлтэ залуу искусство ехэ амжалта түйлаа гэжэ мэдээжэ. Совет правительство манай автономито республикын үндэhэн соёлой дэбжэлтые үндэрөөр сэгнэжэ, Буряадай театрые Ленинэй орденоор шагнаад, бэлигтэй бэрхэшүүлдэнь БМАССР-эй, РСФСР-эй габьяата артистын нэрэ зэргэнүүдые олгоhон байгаа. Тиихэдэ театрай ахамад режиссёр Г. Цыдынжапов эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулhанайнгаа, мүн зүжэгүүдые шадабаритайгаар найруулан табиhанайнгаа түлөө СССР-эй арадай артистын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө hэн.

ЭСЭГЭ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хүшэр жэлнүүдтэ Гомбожаб Цыдынжапов уран hайханай талаар театрай хүтэлбэрилэгшэ, режиссёр, драматург hэн тула ехэ хэмжээнэй, янза бүриин ажал ябуулга эрхилhэн юм. Баруун-Хойто фронтын алдарта мэргэн буудагша Ц. Д. Доржиев тухай «Снайпер», буряад түрүүшын революционер Цырempил Ранжуров тухай «Арадай хүбүүн» гэhэн зүжэгүүдые бэшэжэ, театртаа табюулаад, орон нютагтаа инаг дуратай байхаар арад зониие зоригжуулан уряалhан юм.

1943 оной үбэл манай хүгжэмтэ-драмын театрай концертнэ бригада Г. Цыдынжаповай хүтэлбэри доро Белорусска фронт ошожо, сэрэгшэдэй урда концерт наада табиhан байна. Дайнай үедэ мүн тэрэнэй хойто жэлнүүдтэшье театрай оперно болон балетнэ труппанууд анха түрүүшынхиеэ «Евгений Онегин», «Русалка», «Фауст», «Бахчисарайн фонтан», «Корсар», «Хун шубуута нуур» болон бусад классическа зүжэгүүдые табихаяа бэлдэжэ захалаа hэн.

Тэрэ үедэ буряад дуушадай, баледэй хатаршадай кадрнуудые бэлдэхэ, тэдэниие олошоруулха хэрэг үргэдэжэ байба. Театрайнгаа драматическа бүлэгтэй хамта Г. Цыдынжапов Н. Балданогой «Бабжа Барас баатар», А. Кроной «Флодой офицер», Н. Погодиной «Кремлиин курантнууд» гэхэ мэтын зүжэгүүдые табиба. Эндэ артист В. И. Ленинэй роль өөрөө гүйсэдхэжэ, буряад сценэ дээрэ ленинианын эхи табиhан байха юм.

ХҮГЖЭМТЭ-ДРАМЫН театрай хоёр ондоо коллектив боложо хубаархада, Гомбожаб Цыдынжапович оперо болон баледэй театрай уран hайханай хүтэлбэрилэгшөөр үлөөгдөө hэн. Хүгжэмтэ театрайнгаа хүгжэлтэдэ ехэ туhа нэмэриеэ оруулhанайнгаа түлөө 1949 ондо СССР-эй Гүрэнэй шанда хүртэhэн Г. Ц. Цыдынжапов табяад онуудаар хэдэ хэдэн оперно зүжэгүүдые, жэшээлхэдэ, Л. Книпперэй «Байгал дээрэ», С. Ряузовай «Саяанай хормойдо», Т. Хренниковэй «Шуурган соо», К. Корчмаревой «Баяр золой үри», Д. Аюшеевэй «Анда нүхэд» гэхэ мэтэнүүдые найруулан табяа hэн. Театрай уран hайханай хүтэлбэрилэгшэ hэн тула Буряадай искусство, литературын хоёрдохи декадада (1959 он) бэлэдхэлэй хүдэлмэри шударгыгаар эмхидхэлсээ бэлэй.

Г. Цыдынжапов театрта сүлөөгүй ажаллахынгаа хажуугаар ехэ хэмжээнэй ниитын ажал ябуулга эрхилдэг hэн. Тэрэ хадаа РСФСР-эй Верховно Соведэй 2-дохи, 3-дахи, 4-дэхи, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй 3-дахи, 4-дэхи зарлалнуудай депутадаар hунгагдаhан юм.

Г. Цыдынжапов гүйсэдхэхы бэлиг шадабарияа кинодошье туршажа үзэhэн байха. Тэрэ «Алтан гэр» (Мосфильм, 1959 он) гэжэ киногой сценари бэшэлсэhэн, рольдонь наадаhан байгаа. Мүн «Тайгада болоhон ушар», «hүүлшын һэмналга», «Нүүдэл фронт» болон Челябинскын телестудиин буулгаhан «Улаан-хадануудай эээн» гэhэн фильмүүдтэ Г. Цыдынжапов буулгагдажа, тус бүридэнь хадуугдама образуудые гаргаhан байдаг.

Г. Ц. Цыдынжапов наhанайнгаа амаралтада гараадшье байхадаа, түрүүшээр соёл-гэгээрэлэй училищада, удаань Зүүн Сибириин соёлой институтда багшалаа hэн. Тэрэ 1980 оной хабар 75 наhандаа нүгшөө бэлэй.

Буряад театрай түрүүшын мастернуудай нэгэн болохо Г. Ц. Цыдынжаповай ажабайдалай ехэ зам хүсэд дүүрэнээр шэнжэлэгдээгүй байhаар. Тиимэhээ алдарта артистын 85 жэлэй ойтой дашарамдуулан, тэрээн тухай дурсалгануудай суглуулбари-ном хэблэжэ гаргаа hаа, манай искусствада ехэ удха шанартай байха бэлэй. Ажабайдалай алишье hалбарида ехэ бэлиг гээшэ үндэhэ яhатанайнь баялиг боложо мүнхэрдэг. Бэлигтэнэй амидыда тэдэниие үмэгшэлэн гамнаха, хойто тээнь тэдэнэй дүршэл шадабариие шэнжэлхэ, олоной шадабари болгохо гээшэ манай хүгжэлтын хэрэгтэ шухала зүйлнүүдэй нэгэн болодог.

В. НАЙДАКОВА,
искусствын эрдэмэй доктор, профессор, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ МАРШ

ТОКИО. «Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ — эб найрамдал! Ядерна зэбсэг усадхаха! Япон-американ сэрэгэй холбооё усадхаха!» гэhэн уряа лозунгнуудтай эб найрамдалай марш Японой ниислэл хотодо болобо. Ядерна дайнай аюулые усадхахые уряалhан транспарантнуудые, плакадуудые бариhан эб найрамдалай маршда хабаадаhан хүнүүд городой түбэй районуудаар ябаhан байгаа.

Японой аралнууд дээрэхи США-гай далайн-сэрэгэй хүсэнүүдэй баазануудта американ сэрэгэй корабльнуудые оруулха ябадалые буруушаажа байhанаа жагсаалда хабаадагшад мэдүүлнэ гэжэ Японой эб найрамдалай тала баригшад тоолоно. Өөhэдын ядерна зэбсэггүй байха, тэдэниие зохёожо бүтээхэгүй, ондоо тээhээ худалдажа абахагүй гэhэн гурбан гол ёhые Японой баримталаашье hаань, эдэ корабльнууд Японой портнуудта байрладаг юм.

Дайн дажарта эсэргүү хүдэлөөнэй эдэбхитэд Японой зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ мүнгэ hомололгые ехэдхэлгые эрид буруушааба.

Уласхоорондын оршон байдал яһалал дулааржа, һайжаржа байна гээд бэе дээрэ үзэхэбди гэжэ бидэнэр, Буряадай АССР-эй Журналистнуудай холбооной делегациин гэшүүд, эдэ мүрнүүдэй автор болон «Хараасгай» журналай ахамад редактор Ц. А. Жимбиев, «Правда Бурятии» газетын фотокорреспондент Ц. Б. Цыренжапов гэгшэд хаанаһаа мэдэхэ байгаабибди?

Юуб гэхэдэ, Улаан-Үдэ—Наушка—Улаан-Баатар—Эреэн-хото—Жинин — Хүх-хото—Бугата —Дүншэн—Бээжэн—Хайлар—Манжуур—Забайкальск—Шэтэ—Улаан-Үдэ гэһэн маршрудаар арба һайса гаран үдэр соо аяншалаад бусаха заяатай байгаабди. Нэгэ хэдэн лэ жэлэй саана энээн тухай бодохоньшье хүшэр байгаа. Гадна Үбэр-Монголой автономито райондо албанай хэрэгээр ошоһон зохёохы ажалтанай түрүүшын делегаци байһан ушарнай баһал һонин байгаа юм аабза.

Олохон жэлнүүдэй турша соо Хитадта ажаһуудаг монгол угсаатан тухай бодото дээрээ мүртэй юумэ мэдэхэгүй байгаа хабди гээд ойлгообди. Бидэнэрэй ерэһэн ушар тэндэ айхабтар ехэ һонирхол үүсхээ. Эндэхи монголнууд болон буряадууд бидэнэр тухай баһал һайнаар, ехээр мэдэжэ абаха хүсэлтэй байба ха юм.

Иимэ һонирхолтой аяншалгада ябажа ерээд байхадаа, тэрээн тухайгаа уншагшадтаа хөөрэнгүй байхын аргагүй гээд ойлгохоор ааб даа. Тиимэһээ тус аяншалга тухай тэмдэглэлнүүдые газетынгээ уншагшадай анхаралда дурадханабди.

УЛААН-БААТАРТА

Хүх-хото ошохо хоёр харгы бии юм байна. Дүтэнь Улаан-Баатараар, холонь — Манжуур, Хайлар болон Бээжэнээр... Хажуугаарнь билет олохо гээшэмнай айхабтар орёо хэрэг байшоо бэлэй. Тиимэһээ Улаан-Баатарайнгаа найжа нүхэдтэ найдажа тэрэ харгыгаар ябаха гээд шиидэбэбди.

Улаан-Баатарта үглөөгүүр, эртэ буугаашье һаамнай, Монголой Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь Долд гуай бидэнэрые угтажа байба. Уулзамсаараа, Монголой Арадай Республикада тогтоһон байдал тухай хөөрэлдэнэбди.

Жамбын Батмүнхын толгойлдог байһан МНРП-гэй ЦК-гай Политбюро отставкада гараад, яаралтай Пленум зарлагдажа, табан хүнһөө бүридэһэн саг зуурын Политбюро бии болгогдоһон байба. Тэдэнэрэй дунда «Үнэн» газетын редактор Түдэв оролсоо гээд Долд дуулгаа бэлэй. Гадна Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшэ Цэдэв МНРП-гэй ЦК-гай гэшүүнээр һунгагдаба гэжэ жолоошонкинь нэмэбэ.

Эндэ билет тухай хөөрэлдөөн гансата гараба. Баһал хүшэршье һаань, хоёр хоноод гараха поездо олоожо үгэхэбди гэжэ Долд гуай найдуулаад, «Улаан-Баатар» гостиницада байра абаха, Уран зохёолшодой холбооной правленидэ, «Үнэн» газетын, Арадай эрдэм һуралсалай министерствын хэблэлэй органуудай нэгэдэмэл редакцида уулзалганууд болохо, нүхэд зохёолшоднай бидэнэртэй уулзаха дуратай гэжэ мэдээсэбэ.

Улаан-Баатарай үйлсэнүүдтэхи байдал харахада, һаял хада эндэ шууяжа байһан, олон мянган зоной хабаадалгатай жагсаалнуудые, митингнүүдые юуншье һануулбагүй. Ажалай үдэр хадань хайшаашьеб яараһан үсөөн хүнүүд, хаа-яа ябаһан машинанууд нюдэндэ торсолдоно.

Харин монгол найжанарай хөөрэһөөр болоо һаа, эндэ орёохон байдал тогтоод байгаа ха. Орон соо таба, зургаан шэнэ парти бии болонхой. Эдэ партинууд хоорондоо өөр өөрын бага сагыншье һаа, илгаатай юм ааб даа. Зүгөөр МНРП-гэй эзэлжэ байһан һууриие буляаха хүсэн мүнөө дээрээ үгы хэбэртэй. Тиигэбэшье социал-демократууд болон хүдөөгэй ажалшадай нэгэдэл үдэр ерэхэ бүри хүсэ шадалаа арьбадхана гээд ойлгохоор байгаа бэлэй.

Энээнэй хажуугаар манай ябажа байхада, Монголой хубисхалта залуушуулай холбооной ЦК-гай (Ревсомолой) яаралтайгаар зарлагдаһан Пленумэй заседани боложо, үглөөнэй табан саг болотор үргэлжэлөө һэн. Тиигэжэ Ревсомолой хүушан хүтэлбэри тушаалнуудһаа буулгагдажа, шэнэ ЦК, бюро һунгагдаад, 22-той Мандах гэжэ нэрэтэй залуу хүбүүн нэгэдэхи секретаряар дэбжүүлэгдэһэн байба. Гадна Монгол ороной профсоюзшье бэһал хүтэлбэриеэ шэнээр шэлэжэ һунгаа гээд бидэнэртэ дуулгаа бэлэй.

Иигэжэ манай общественэ хубилган шэнэдхэлгэһээ эхитэй Монголой Арадай Республикын ажабайдалые демократизацилгын, олондо мэдээсэлгэ үргэдхэлгын үйлэ хэрэгүүд үдэр ерэхэ бүри эршэ абажа, улам гүнзэгыржэ, дэлисэ ехэтэй боложо байна. Зүгөөр элдэб зүришэлдөөнүүд, хёмороонууд балай болоогүй. Энэ һайн гээшэ ааб даа.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Улаан-Баатар өөрынгөө амгалан түбшэн, ажалша үдэрэй заншалаар ажаһуужа байба...

Монголой Уран зохёолшодой холбооной правленидэ Цэдэв гуай, Удвал гуай, Баяраа гуай, Долд гуай дүрбэн бидэнэрые угтаба. Үшөө 1983 ондо боло һон уулзалгаяа Цэдэв гуай мартаагүй байба. Бидэнэр ямар зорилготой ябаһанаа хөөрэбэбди, Монголой зохёолшодой холбооной правлениин ажал тухай эзэднай богонихоноор мэдээсэбэ.

Тиихэдээ зохёохы холбоо барисаануудаа улам үргэдхэхэ хүсэлтэй байһан тухайгаа онсо тэмдэглэбэ. Ерэхэ зундаа «Нюуса тобшын» 750 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэхэ талаар ямар бэлэдхэлэй хэгдэжэ байһан тухай мүн лэ хөөрэбэ. Энэ ехэ ойдо зорюулагдажа, МНР-тэ олон номууд гаргагдана, эрдэмтэдэй элдэб зиндаагай симпозиумууд үнгэргэгдэнэ, олон дабхар гостиница баригдажа, «Чингис хаан» гээд нэрлэгдэхэнь, иимэ нэрэтэй гоё шэл соо хэгдэһэн архи бии болгогдонхой.

Энээнһээ гадна монгол хэлэтэй арадуудай зохёолшодой, журналистнуудай уулзалгануудые, дүй дүршэлөөрөө андалдалгые заншалта болгохо, эдэзниие Улаан-Баатарта, Улаан-Үдэдэ, Элистэдэ, Хүх-хотодо ээлжэлүүлэн эмхидхэхэ талаар бүхы хүсэл, оролдолго гаргаха ёһотойбди гээд хэлсэбэбди. Гадна Хитадай Арадай Республикын Синьцзянь-Уйгурай автономно райондо байдаг монголнууд тухай мартажа болохогүй юм ааб даа.

Энэ ябуулгада бэлэдхэл болгон, хүүгэдэй зохёолшодой уулзалга эмхидхэгдэхээр хараалагдана. Гансал уулзалгануудаар ажал ябуулгаа хизаарлажа яашье болохогүй ааб даа. Бэе бэеынгээ номуудые оршуулха, хэблэхэ, ажалша зоноор уулзаха, арад зоной ажабайдал тухай очерк, статьянуудые бэшэжэ хэблэлдэ гаргаха гээшэ баһал тон шухала.

Эндэ нэгэ һонин юумэн тодорбо. Монголой Уран зохёолшодой холбооной правлени хамһабариин ажахытай болоо юм байна. Хэдэн зуун хони, үхэр худалдажа абаад, Улаан-Баатарһаа холо бэшэ харууһална, продукци абана. Бидэнэр тэрэ фермэһээнь абтаһан сүсэгыһөө хүртэжэ, эзэдтээ һайн һайханиие үреэгээд ябаа бэлэйбди..

«Үнэн» газетын редакци хуушарһан хэдэн дабхар гэр соо байрланхай. Зүгөөр бүри һаяын сагта шэнэ байшанда орохобди, мебель олоор хэрэгтэй болохо гэжэ монгол журналистнууд энеэлдээ бэлэй. Энэ ойлгосотой ааб даа. Мүнөө сагай хяар, һайнаар баригдаһан шэнэ байшан соогоо гоё, шэнэ мебель табиха дуратайл байгаа юм бээ.

«Үнэн» газетын редактор Түдэв гуайе хүлеэд гээд, Политбюрогой яаралтай заседани болобо гэлсэхэдэнь, бидэнэр уулзалгаяа эхилхэ гэжэ шиидэбэбди. «Үнэн» газетын орлогшонор Мишигдорж гуай Мүнхбаатар гуай хоёртой мүнөө сагай оршондо олон партитай байгуулламжын тогтоходо, журналистнуудай ажалай онсо ондоо болоһон тухай хөөрэлдэбэбди.

Үнэхөөрөөшье, газетэнүүдэй редакцинуудай коллективүүд орёо сагай эмисхаалда заабол дайрагдахал байна ха юм. Тиимэһээ хүдэлмэриингөө онол аргануудые, түхэл маягуудые хубилгаха, тогтонижоһон олон юумэндэ тад ондоогоор, шэнээр хандаха шухала. Тиихэдээ хоорондохи харилсаа холбоогоо улам үргэдхэхэ хэрэгтэй гээд хэлсэгдэбэ.

Журналистнуудай холбооной талаар жэл бүри 5, «Үнэн» болон «Буряад үнэн» газетэнүүдэй 2 журналистнуудай бүлэнүүдые бэе бэедээ эльгээлсэжэ, дүй дүршэлөөрөө хубаалдаха, амарха, хани барисаагаа улам бата бэхи болгохо шухала гээд онсологдоо, «Үнэн» газетын 130-аад зохёохы ажалтанай коллектив буряад журналистнуудтай холбоогоо бэхижүүлхэ дуратай байна. Саашадаа энэ талаар тодорхой алхамуудай хэгдэхэ байһаниинь эли ааб даа.

Монголой Арадай Республикын Эрдэм һуралсалай министерствын газетэ болон журналнуудай нэгэдэмэл редакциин ахамад редактор Сэрээтэрийн Дан-Аажав тон һонирхолтой уулзалга эмхидхээ.

Энэ редакцида оройдоо 16 хүн хүдэлдэг аад, гурбан журнал, нэгэ газетэ гаргадаг юм байна. Эдээн соогоо эгээл «ахань» 60 жэлэйнгээ ойе һая тэмдэглэһэн «Һурган хүмүүжүүлэгшэ» гэжэ журнал мүн. Хэблэлэй 7 хуудаһан хэмжээтэй тус журнал 19 мянган хэһэгтэй юм. Удаадахи хоёрынь 19—19 жэл соо гаргагдана. «Үхибүүдэй хүмүүжэл» 38 мянган, «Оюун түлхюур» 75 мянган хэһэгээр монгол хэлэн дээрэ гаргагдана. Гадна «Оюун түлхюур» казах хэлэн дээрэ 8 мянган хэһэгээр гаргагдадаг байха юм. Эдэ бүхы журналнууд һара бүри уншагшадтаа хүрэдэг болонхой.

— Долоон хоног соо нэгэ дахин гарадаг «Багша» гэжэ газетэмнай бии болгогдоһоор гурбан һара үлүүтэй боложо байна. 19 мянгаад хэһэгтэй. Зурагаан хүн ажалладаг, газетэеэ гаргадаг,— гээд ахамад редактор Дан-Аажав гуай хөөрөө бэлэй...

Советскэ Союзай элшэн сайдай байдаг гэртэ ороходо, мүнөө яһала хүнгэн болоо юм байна. МНР-тэхи СССР-эй Посольствын нэгэдэхи секретарь Виссарион Саввич Бильдушкинов, гурбадахи секретарь Юрий Николаевич Кручкин болон референт Андрей Юрьевич Руденко гэгшэд бидэнэртэй уулзажа, энэ зүгэй оронуудтахи байдал тухай хөөрэбэ, бидэнэртэ туһатай баймаар зүбшэл заабаринуудые үгэбэ.

Удаань Монгол ороной мэдээжэ хүүгэдэй уран зохёолшо Жамбын Дашдондогто айлшалбабди. Ревсомолой шангай лауреат, шүлэгшэн болон уран зохёолшо ээзэмнай 1941 ондо түрөө. Нүхэрынь буряад байжа, яһалал хүхилгэн болоо. Дашдондог 15 номой автор юм.

Эндэ баһал Доржоогийн Жамба гэжэ эсэгэтэйнь танилсабабди. Булган аймагай Бүриг-Хангайн сомондо түрэһэн 76 наһатай малшан үбгэн хото газарай ажаһуудалда нилээд дадажа ядаха аад, нэгэ сэдьхэл зүрхэндэнь дүтэ ажалтай һэн хойноо тэрээгээрээ һанаагаа заһадаг байна.

Залуу ябахадаа, Жамба гуай тон бэрхэ, мэргэн һур харбагша байһан байна. Урданай ёһо заншалаар номо, годли дархалжа шадаха үсөөн дархашуулай нэгэн болоно гээшэ. Һаяын үдэрнүүдтэ манай «Прогресс» кинотеатрта амжалтатайгаар харуулагдаһан «Мандуухай сэсэн хатан» гэжэ кинофильм соо харагдаһан олонхи номо, годлинууд Жамба гуайн гараар хэгдээ. Манай ябахада, «Мандуухай сэсэн хатаниие» найруулан табигша Бальжиням режиссёрой табихаяа байһан «Чингис хаан» гэжэ фильмдэ хэрэгтэй болохо номо, годлинуудые дархалжа байгаа һэн...

Бидэнэр талаантай зон байбабди. Биледүүд одоол олдожо, Улаан-Баатарай вокзал дээрэһээ зүүн тээшээ гарабабди. Тиихэдээл Хүх-хотодо одоол хүрэхэ болобо хабди гээд бодоо бэлэйбди.

Зураг дээрэ: Д. Жамба номо дархалжа байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

[Үргэлжэлэлынь хожом гараха].

Спорт — Спорт — Спорт

В. КАПИТОНОВ ЭРХИМЛЭҺЭЭР

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын спортын клуб соо шатараар Советскэ Союзай Герой Вакаринай дурасхаалай шанда хүртэхын түлөө эхилһэн наадан үргэлжэлһөөр. Мүрысөөндэ хабаадагшад хэдэн бүлэгтэ хубаараад наадана.

Нэгэдэхи бүлэгэй шатаршадай дунда зургаан уулзалга үнгэргэгдэһэн, хойшолуулагдаһан хэдэн наадануд түгэсхэгдэһэн байна. Наадынай эхинһээ һайнаар наадажа, олон очкотой болоһон Владимир Капитонов энэ үдэр спортын мастерта кандидат Алексей Шагжиевтай наадахадаа, абаһаар һула ябадалнуудые хэбэ. Эдэ хоёрой дунда хэдэн часай туршада үргэлжэлһэн уулзалга тэнсэлгээр дүүрэбэ. Зургаадахи уулзалгын һүүлээр Владимир Капитонов 5 очкотой түрүүлжэ ябана.

Спортын мастерта кандидат Игорь Брылёв хойшолуулагдаһан хоёр наадаяа үргэлжэлүүлхэдээ, Анатолий Рушаков Александр Капитонов хоёрые шүүһэн, Валерий Залкиндтай тэнсэһэн байба. Мүнөө тэрэ 5-һаа 4,5 очкотой, мүрысөөнэй таблицада хоёрдохи һуури эзэлнэ.

Л. ГАРМАЕВА.

ТОБШОХОНООР...

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Залуушуулай дунда хүнгэн атлетикээр профсоюзуудай спортын бүлгэмэй кубогта хүртэхын түлөө бүхэсоюзна мүрысөөн Евпаторидо болобо .Энэ мүрысөөндэ хабаадаһан Буряадай хүнгэн атледүүд хэдэн һайн үрэ дүнгүүдые туйлэа. Жэшээнь, багшанарай институдай студентка Елена Скрипка 100 метрэй зайда урилдахадаа, 12,4 секунда саг харуулаа. Түмэр замай техникумэй һурагша Евгений Лаптев 800 метрэй зайе 1 минута 56.8 секунда соо гаталһан байха юм. Тиигэжэ манай хоёр атлет ороной профсоюзуудай суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, июнь һарын эхиндэ бүхэсоюзна мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

* * *

Хүнгэн атлетикээр эдиршүүлэй дунда ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Евпаторидо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Улаан-Үдын 32-дохи һургуулиин һурагша Сергей Назимов 1500 болон 3000 метрэй зайнуудта 4 минута 01 секунда, 8 минута 42,4 секунда саг харуулжа, мүнгэн медальнуудаар шагнагдаһан байгаа.

С. Назимов ВЦСПС-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, июниин эхиндэ Харьков хотодо үнгэргэгдэхэ бүхэсоюзна мүрысөөндэ хабаадаха юм.

ФУТБОЛ. Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө 40-дэхи мүрысөөн республикын хото городуудай, хүдөө тосхонуудай футболой талмайнууд дээрэ эхилбэ. Нэгэдэхи бүлэгтэ 12 команда түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысэнэ.

Улаан-Үдын «Локомотив» Северобайкальскын «Сибирягые» 4:0 тоотойгоор шүүгээ. Закаменскын «Металлург» Хоринын районой «Мелиораторые» 5:2 тоотойгоор илаба. «Торпедо»— «Сменые», «Сибиряк»— «Сменые, «Металлист» «Мелиораторые» тус, туста 1:0 тоотойгоор булиба. Гусиноозерскын «Шахтёр» Онохойн «Восходые», ЛВРЗ-гэй спортклуб хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой «Металлистые» тус тустаа 3:1 тоотойгоор шүүһэн байгаа. Авиационно заводой «Забайкалец» спортклуб «Сибирягые» 2:1 тоотойгоор илаба.

Мүрысөөн хоёр дүхэригөөр үнгэргэгдэжэ, октябриин эхин болотор үргэлжэлхэ юм.

Б. МИРОМАНОВ.

ЭКОЛОГИЧЕСКА БЮЛЛЕТЕНЬ

Байгша май һарын түрүүшын хахадта үнгэрһэн хаһые энэ үеынхитэй сасуулхада, Улаан-Үдэ хотын агаар бүри ехээр бузарлагдаа гэжэ элирүүлэгдэбэ. Тооһон 4,6 дахин, углеродой бурма —2 дахин, азодой двуокись —1,6 дахин, фенол —1,2 дахин хэмһээ үлүү байба.

Харин серын двуокись, сульфат, азодой окись хотын бүхы районуудта хэм соогоо байгаа гэжэ тодоруулагдаба. 1-дэхи ТЭЦ түлишээ зүбөөр хэрэглэн гандаһан байха юм.

Шэнжэлэлгын дүнгөөр Хяагта, Гусиноозёрск, Северобайкальск хотонуудта тооһон, серын двуокись, углеродой окись ба азодой двуокись хэмдээ байба.

В. ТАТАРНИКОВ,
гидрометобсерпаториин начальник.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

КПСС-эй обкомой секретариадай заседани тухай мэдээсэл мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанда толилогдобо.

РСФСР-эй арадай депутадуудай нэгэдэхи съездын хүдэлмэриин тоосоон «Парламентын толгойлогшые һунгалга» гэһэн гаршагтай.

КПСС-эй XXVIII съездын делегадай анкетын асуудалнуудта харюунуудые газетэ толилжо эхилбэ. Мүнөөдэр энэ ниитэ гаршаг доро Улаан-Үдын авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй токарь В. В. Белоусовта үгэ үгтэнэ.

Буряадай АССР-эй Журналистнуудай холбооной делегаци һаяхан Хитадай Арадай Республикын Дотор Монголой автономито район ошожо, эндэхи газетын нэгэдэмэл редакциин урилгаар эндэхи нүхэдтэйгөө холбоо барисаа байгуулжа ерэһэн байна. Делегациин гэшүүд Ц. Цырендоржиевай, Ц. Цыренжаповай фотоочерк мүнөөдэрэй номерто бии.

«КПСС-эй XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай Платформын проектые зүбшэн хэлсэнэбди» гэһэн ниитэ гаршаг доро КПСС-эй горкомой үзэл сурталай хүдэлмэриин таһагые даагшын орлогшо Г. Струбиновай «Нэгэ зорилготой, ондо ондоо онол аргатай» гэһэн гаршагтай статья үгтэбэ.

Уласхоорондын шэнжэлэл

СССР—США: ХАРИЛСААНУУД ҮРГЭДЭН...

Вашингтон хотын аэронавтикын ба замбуулинай национальна музейн «замбуулинай залда» хоёр юрэ бусын экспонат зэргэлүүлэн табигдаба. Энэнь совет СС-20 ба американ «Першинг-2» ракетэнүүд болоно. Тус экспонадууд хадаа ядерна зэбсэггүй дэлхэйн түлөө тэмсэлдэ оруулагдаһан хубитын һүлдэ болохоһоо гадна совет-американ харилсаануудай улам һайжаржа байһые гэршэлнэ бшуу. Хахад жэлэй саадатээ Мальтын эрье шадар хоёр ороной дээдэ тушаалтадай уулзалгын удаа «хүйтэн дайн» сарагдаа бэлэй. Байгша оной майн 30-һаа июниинь 4 болотор СССР-эй Президент М. С. Горбачевой албанай хэрэгээр США-да ошолго хадаа хоёр ороной түүхэдэ шэнэ шата нээгдэхэ байһые гэршэлнэ.

Мальтадахи уулзалгын һүүлдэ СССР ба США хоёрой хоорондохи харилсаанууд шэнэ шатада гаргагдаба. Шэнэ үзэл бодол нэбтэрүүлэгдэжэ байһанай ашаар дайн дэжэрые сараха арга боломжонууд олгогдоно. Гэбэшье энэ хэрэг өөрөө бэелүүлэгдэшэхэ бэшэ ха юм даа. Уласхоорондын харилсаануудай һайн тээшээ хубилжа байһан мүнөө үедэ улам саашаа дабшаха харгы замуудые бэдэрхэ шухала болонхой. Иимэ эрилтэнүүдтэ совет-американ дээдэ тушаалтадай шэнэ уулзалга харюусаха ёһотой. Буу зэбсэг хуряаха талаар эндэ горитойхон дабшалта хэгдэхэ бээз гэжэ найданабди. Ушар юуб гэхэдэ, сэрэгэй аюулые саралга хадаа орон бүхэнэй экономикодо һайн нүлөө үзүүлхэ, хүн зоной ажаһуудалые һайжаруулха арга боломжо олгохо байна ха юм. Зүришэлдөөтэ шанга шахардуу үедэ манай орондо национальна олзо доходой 18 процентнь сэрэгэй гаргашада зорюулагдадаг байгаа. Харин мүнөө үедэ эдэ гаргашануудые хороожо, социальна зорилгонуудые шиидхэхэ арга боломжонууд олгогдожо байнхай. Арадай депутадуудай I съездын шиидхэбэриин ёһоор 1990-1991 онуудта сэрэгэй гаргашанууд 14 процентээр хороогдохо юм. Хэрбээ уласхоорондын байдалые саашадаа үшөөл һайжаруулха арга боломжонуудай олдобол, 1995 он болотор сэрэгэй гаргашануудые 1,5-2 дахин хороохоор хараалагдана.

Американ олониитэ сэрэгэй гаргашануудые хороохо тухай асуудал ороной ... гаанай урда табина. Юуб гэхэдэ, ... мүн лэ шиидхэгдээгүй экономическа ... лон социальна асуудалнууд бии ... нөө үедэ американ конгрессто ... бюджедэй проект харагдажа байна ... тын ёһоор сэрэгэй бюджедэй ... үнгэрһэн жэлэйхитэй сасуулбал ... центээр хороогдохоор хараалагдана ... бэшье США-гай сэрэгэй бюджет ... миллиард доллар сэрэгэй гаргашада ... логдохоор түсэблэгдэнэ.

Дээдэ тушаалтадай уулзалгын ... толхы стратегическэ, мүн юрын ... сэгүүдые хороохо талаар хэлсэ... талагдаха бээз гээд хүлеэнэбди ... туршалгануудые хорихо, бэе бэедэ ... гэхэ, олон ондоо шэглэлнүүдээр ... нуудаа үргэдхэхэ арга боломжо ... шаа уулзалгын үедэ хэлсэгдэхэ бэ... мическэ буу зэбсэгые хорихо, үгы ... лаар ехэ юумэн хэгдэжэ байна ... на тэһэрэлгэнүүдые хорихо тухай ... дэ гар табихаар бэлэн болгогдон...

Правительствануудай хоорондын ... нүүдэй проектнүүд бэлдэгдэжэ ... экономическа харилсаанууд, термо... синтезэй талаар хамтын хүдэлмэри ... лон бусад асуудалнууд оруулагдана.

Оршон тойронхи байгаалиие ... замбуулиниие шэнжэлхэ, ашаглаха ... хоорондын терроризмтай тэмсэхэ ... үүргые дээшэлүүлхэ талаар хамтын ... ганууд гэхэ мэтэ асуудалнууд мүн ... шэгдэхэ юм. США-гай гүрэнэй ... Дж. Бейкертэй үнгэргэгдэһэн ... нүүд хадаа дээдэ тушаалтадай уулзал... дүнтэй байха гэһэн найдал түрүүлнэ.

Уулзалгын үедэ дэлхэйн нютаг ... тахи зүришэлдөөтэ үйлэ хэрэгүүд ... раха талаар асуудалнууд зүбшэгдэ... на. Тэрэ тоодо Дүтын Зүүн зүгтэ ... Американ, Африкын урда зүгтэхи ... хахад арал дээрэхи, Камбоджидо ... нистандахи байдалые һайжаруулха ... хөөрэлдөөнүүд болохо юм.

ЗАЛУУШУУЛ ҮГЭ БУЛЯАЛДАБА

Лондон хотодо эдэ үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэһэн Европын оронуудай политическэ залуу ажал ябуулагшадай уласхоорондын конференци дээрэ олон асуудалнууд зүбшэгдөө. Энэ хуралдаан Великобританиин Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын туһаламжаар үнгэргэгдөө юм. Баруун, зүүн гүрэнүүдэй политическэ ба экономическа харилсаанууд, немец хоёр гүрэнэй нэгэдхэлдэ, Европын аюулгүйн байдал, ЕЭС-эй ба СЭВ-эй хоорондын харилсаанууд, зүүн Европын гүрэнүүдэй экономикодо дэлгүүрэй механизмуудые нэбтэрүүлгэ, оршон тойронхи байгаали хамгаалха тухай асуудалнууд энэ хуралдаан дээрэ онсо һуури эзэлээ юм. Тус конференциин хүдэлмэридэ 26 гүрэнэй түлөөлэгшэд хабаадаа. СССР-эй Верховно Советэй делегациие СССР-эй Верховно Советэй Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Цыбух толгойлһон байна. Совет делегациин гэшүүд үгэ андалдаануудта эдэбхитэйгээр хабаадаһан, Великобританиин парламентын зарим комиссинуудай ажал ябуулгатайнь танилсаһан байха юм. Гадна зүүн Европын оронуудтай харилсаануудые шэнжэлдэг консервативна ба лейборист партинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй тэдэнэр уулзаба.

Европын оронуудта боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тушаа британ министрнүүд, мэдээжэ политигууд ба экономистнууд өөһэдынгөө һанал бодолнуудаар андалдаһан, Великобританиин консервативна правительствын политическэ, экономическа ба социальна асуудалнуудые шиидхэхэ талаар ябуулжа байгаа хүдэлмэри тухай дэлгэрэнгы мэдээсэлнүүдые хэһэн байна. Тиихэдээ тэдэнэр залуушуулые заал һаа, өөрынгөө тала тээшэ татахые оролдоогүй гээшэ. Харин үгэ хэлэһэн тушаалтад зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи харилсаануудые үргэдхэхэ талаар үгэ андалдаануудые ашатай үрэтэйгөөр ябуулхые уряалһан байна. Европын арадуудай саашанхи хуби заяанда СССР тон ехээр нүлөөлхэ арга боломжотой юм гээд Великобританиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Д. Хэрд тэмдэглэбэ.

Мүнөө үедэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүд хадаа Европодо аюулгүй байдалые сахилгада онсо удха шанартай болоно гээд Европын хамтаралай комиссиин түрүүлэгшын орлогшо Леон Бриттен мэдүүлһэн байха юм. Тиихэдээ үни удаан жэлнүүдэй туршада үргэлжэлһэн «хүйтэн дайнай» удаа Европын гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаануудые яажа хүгжөөхэб гээд хэлэжэрхихэнь хүндэхэн лэ юм ааб даа гэжэ тэрэ мэдэрбэ.

Европын олохон оронуудай ... правительствануудай парламентнууд... раа шэглэлые баримталдаг ... залуу ажал ябуулагшадтай совет ... дуудай бүлэгэйхид нюур нюураа ... заажа хөөрэлдэхэ, тэдэнэй үзэл ... һайнаар танилсаха арга боломжо ... ба. СССР-эй түлөөлэгшэд үгэ ... нуудта бултандань шахуу эдэб... хабаадалсаа. Өөһэдынгөө үзэл ... хамгаалаа, конференци дээрэ зүб... хүндэ хүшэр асуудалнуудые ... өөһэдынгөө хубитые оруулаа ... оруулһан дурадхалнууд анхарагда... на. Оршон тойронхи байгаалиие ... талаар уласхоорондын ассоциаци ... гохо, энэ талаар мэдээсэлнүүдээр ... даха хэмжээнүүдые хараалха, ... нологи» бии болгохо талаар ... лөөрөө андалдажа байха гэһэн ... нуудые совет түлөөлэгшэд оруу... Гадна совет депутадуудай бүлэг ... аюулгүйе сахиха талаар хамтын ... бии болгохо гэһэн асуудалда онсо ... хандуулһан байна. Баруун ороны ... лөөлэгшэд Хойто Атлантическа ... Европын түбидэ амгалан тайбан... гада гол үүргэ дүүргэдэг юм гэд... дог. Тиигэбэшье Европын аюулгүй ... хын тула хамтын оролдолго хэр... совет талын мэдүүлгые конфере... баадаһан олон делегадууд дэм...

Германиин гүрэнүүдэй нэгэдэл... асуудалаар үгэ буляалдаан болоһон ... Германиин гүрэнүүдэй нэгэдэлгын ... политическэ асуудалнуудые шиид... Европын аюулгүйе сахиха арга бо... нууд дүүрэнээр олгогдохо, мүнөө ... Польшын ба Германиин хилэ сахи... һэн уласхоорондын эрхэ хиналгын ... нүүдэй үндэһэ һуури хараада абта... той гээд мэдүүлһэн тухайгаа совет ... гациие толгойлогшо В. И. Цыбух ... үгэһэн интервью соогоо тэмдэглэ... Өөһэдынгөө оронуудай хүтэлбэри... гануудай бүридэлдэ хожомоо оро... боломжотой залуу политигуудтай ... саба гээшэбди гэжэ В. И. Цыбух ... Нээрээшье, тиимэ байжа болохо ... юуб гэхэдэ, Британиин мүнөөнэй ... ческэ ажал ябуулагшадай олонхинь ... тус ороной политическэ залуу ажал ябуу... лагшадай ассоциациин хүдэлмэри... хитэйгээр хабаададаг байһан ...

Геннадий ШИШ...
Юрий СИДО...

УҺАНАЙ АЮУЛҺАА ҺЭРГЫЛЭГТЫ

Хүн зониие уһанай аюулһаа һэргылхэ, хамгаалха, аюулгүйе хангаха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Дулаан болохотой сасуу, уһанай эрьедэ амарха дуратайшуул олошордог. Энэ хаһада зоной шунгадаг газарнууд гурнимшуулагдадаг, пляжнуудай түхеэрэлгэнүүд заһабарилагдадаг, уһан дээгүүр хүниие абардаг албанай постнууд эмхидхэгдэдэг, мүн бусадшье хэмжээнүүд абтадаг гээшэ ааб даа.

Манай нютагта шунгаха хаһа богони юм. Гэбэшье хүнүүдэй уһанда орожо үхэхэ ябадал республикадамнай огто хороногүй. Хүниие уһанай аюулһаа абардаг Уласхоорондын Федерацида 30 гүрэн ородог юм. Эдэ гүрэнүүдэй тоо баримтануудые РСФСР-эй хүн зонтой сасуулаад тооложо гаргахада, РСФСР-тэ хүн зон 2-8 дахин олоор үхэдэг гээшэ. Манай республикада һүүлшын 7 жэл соо 949 хүн уһанда орожо наһа бараа. Үнгэрһэн жэлдэ 112 хүн үхөө, тэдэнэй 31-ниинь үхибүүд байгаа. Эдээн соохоо 18-ниинь һаял долоо наһа гүйсэжэ ябаһан юм.

Эдэ аюулай гол шалтагаанинь гэхэдэ, иимэ: олонхи зон уһанай аюулһаа һэргылхэ дүримые сахиһагүй, уһанай дэргэдэ һогтуугаар ошонод, зариман тамаржа шадахагүй байгаад, уһанда шунгана. Мүн зарим гэртэхин үхибүүдээ харууһагүй орхино.

Уһанай аюулһаа абардаг бүлгэмэй республикын совет таанадта, олониитэдэ, хандана: уһанай аюулһаа һэргылхэ талаар ойлгуулламжын хүдэлмэри сүртаа ябуулаа һаамнай, гэнэн усалнуудай тоо үсөөрхэл. Уһанай аюулһаа һэргылэмжын дүримые хүн бүхэнэй мэдэхэ болоо һаа, танай бүлэдэ дээрэ нэрлэгдэһэн гай гашуудал тохёолдохогүй.

Уһан соо тамархадаа, онгосо һалаар наадахадаа, һэримжэтэй байгты. Уһан дээрэхи аюулгүйе сахиха дүримдэ хайхарамжагүйгөөр бү хандагты. Уһанай захада үхибүүдые харууһагүйгөөр бү орхигты. Уһан дээрэ һэримжэтэйл ябагты!

С. ХАРХАНОВА,
республикын соведэй уһанай аюулһаа хамгаалха бүлгэмэй ахамад инструктор.

Сэнхир экран

ВТОРНИК, 29

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Семья Зитаров»—6 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи, 6-дахи сери. 12.05—Мультфильмнүүд. 12.25—Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 17.00—Ниитын хүгжэлтын мүнөөнэй шэглэлнүүд. «Коммунист» журналай редакцида болоһон «түхэреэн стол». 17.45—«ТелеЭКО» журнал. 18.15—«Амар сайн, хүгжэм! 19.00—«И. М. Петров (Т. Вяха.) Мои границы» — баримтата фильм. (СССР-эй КГБ-гэй Хилын харуулай сэрэгүүдэй политуправлениин захилаар). 19.30—Время. 20.00—П. И. Чайковский. «Агуу ехэ уран зураашын дурасхаалда» гэһэн трио. 20.50—«Семья Зитаров» — 6 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—Зохёохы ажалтанай нэгэдэл «Пресс-клуб» танилсуулна. 23.30—Парнас тээшэ шата. 23.45—Зохёохы ажалтанай «пресс-клуб» нэгэдэл танилсуулна...» Үргэлжэлэл. 00.50—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Прелюдия»—баримтата фильм. 9.40—«Про Ивана не великана»—Гүрэнэй Е. Вахтанговай нэрэмжэтэ академическэ театрай үхибүүдтэ зорюулагдаһан фильм. 11.50—«Маята» — ... фильм. 12.20—«Государственная граница»—телевизионно ... дэхи фильм. —«Мир новый...»—1-дэхи сери ... УДЭ. 17.00—«Шрам своим»—баримтата ... 17.30—Шэнэ һонин ... 17.45—«Талын гал...» журнал (буряад ...) «Арадай хиналта» ... 18.50—Байгал. 19... лай үмэнэхи ... 19.55—Соносхолнууд ... 20.00—Мэдээсэлнүүд ... 21.00—«Амгалан ... багашуул!»

Редактор
Р. Б. ГАРМ...

Кино, театрнуудта

«Дружба»
«Чудесный лес»— в 10, «Авария»— дочь мента»— в 12, 14, 16, 18-10, 20, 21-50.

«Прогресс»
Красный зал —«Ситара» (2 с.) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50.
Зеленый зал —«Под принуждением»— в 9-30, 11-30, 13-30, 15-30, 19-30, «Друг моей подруги»— в 17-30, 21-30.

«Родина»
«Семья» (2 с.)— в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50.

«Октябрь»
«Остров сокровищ»— в 9-40. 14-40, «Чаша терпения»— ... 10. 13, 16-20, 18-10 ...

«Эрдэм»
«Транти-ванти»— в ... 12-40, 14-10, «Ро... нок» (2 с.)— в 15-40 ... 50.

«Восток»
«Путешествие ...» 15-30, «Под ...» в 17. 19. 21.

«Байкал»
«Стеклянный ...» 30, 20-30

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный— 2-63-86; 2-64-36; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79 п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР Директор 2-40 45
Н-03509. № 123.